

Mokslu Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 11 (742)

LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

Tradicijų ir inovacijų sandūroje – tarptautinės mokslinės stažuotės rezultatai

Dr. Zoryna Boiarska,

prof. dr. (HP) Jadvyga Regina Kerienė

cionalinis Stepono Gžickio veterinarinės medicinos ir biotechnologijų universitetas (Lvivas), Chersono valstybinis universitetas, Charkivo nacionalinis medicinos universitetas, Charkivo aviacijos institutas, Charkivo H. S. Skovorodos nacionalinis pedagoginis universitetas, Jaroslavo Išmintingojo nacionalinis teisės universitetas (Charkivas), Poltavos valstybinis medicinos universitetas, Kyjivo medicinos universitetas.

Stazuotės programa paskatino giliau suvokti inovacines tendencijas, diegiamas pasaulio švietimo sistemoje, ir suteikė galimybę aktyviai keistis žiniomis bei patirtimi tiek su stažuotės dalyviais, tiek su kitais Lietuvos ir Ukrainos mokslininkais. Didžiausias dėmesys buvo skiriamas dalyvių profesinių žinių ir įgūdžių plėtrai šiuolaikinių mokymo metodų ir mokslinių tyrimų srityje.

Stazuotė truko nuo vasario 26 d. iki gegužės 27 d. Buvo taikomos nuotolinio ir kontaktinio mokymo formos. Nuotolinio mokymo, trukusio beveik tris mėnesius, metu jo dalyviai gavo prieigą prie kvalifikučiausių Lietuvos ir kitų Europos šalių specialistų vedamų internetinių seminarų bei paskaitų, kurių tikslas buvo padėti stažuotės dalyviams išsiaiškinti Europos universitetų organizacinę struktūrą, studijų programas ir dėstymo metodus. Kontaktinis mokymas vyko gegužės 20–27 d. Vilniuje, kur dalyviai turėjo galimybę apsilankyti mokymo įstaigose, susitikti su kolegomis ir dalyvauti apskritojo stalo diskusijose bei

seminaruose. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas aktyviems patirties ir žinių mainams tarp stažuotės dalyvių bei Lietuvos mokslininkų. Tai prisidėjo prie gilesnio aktualijų ir iššūkių, su kuriais susiduria aukštojo mokslo sektorius, suvokimo.

Pagrindiniai mokymo moduliai apėmė: Europos švietimo sistemas; inovacijas mokyme ir tyrime; tarptautinį bendradarbiavimą ir mainus (programa numatė bendrų projektų ir tyrimų su Europos Sąjungos partneriais kūrimą); grantų veiklą – projektų paraiškų rengimą ir pristatymą, sėkmingų Europos projektų aptarimą. Kiekvienas modulis buvo skirtas gilinti stažuotės dalyvių žinias ir tobulinti jų pasirengimą įgyvendinti mokslinius ir švietimo projektus savo institucijose.

Stazuotė prasidėjo įvadinio posėdžiu, kuriame pranešimus skaitė pagrindiniai stažuotės organizatoriai. LMS pirmininkas prof. dr. (HP) Dalius Serafinas pasidalijo mintimis apie tarptautinio bendradarbiavimo švietimo srityje svarbą ir pristatė pagrindines mokslu tyrimų plėtros kryptis Lietuvoje. LMSI direktorius dr. (HP) Vygintas Gontis aptarė šiuolaikines mokymo ir tyrimo inovacijas, pabrėždamas būtinybę diegti naujas technologijas švietimo procese. Dr. Zoryna Boiarska, LMS Ukrainos skyriaus pirmininkė, akcentavo programos tikslus ir lūkesčius, informavo stažuotės dalyvius apie būsimus renginius ir galimybes. Pranešėjai aptarė stažuotės programą ir informavo,

■ Nukelta | 2 p.

Lietuvos mokslininkų sąjungos Ukrainos skyriaus pirmininkė dr. Zoryna Boiarska (žr. 1–2 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Tarptautinė Lietuvos ir Ukrainos mokslininkų stažuotė

● 1–2 p.

Apdovanoti Ignoto Domeikos medaliu

● 2, 4 p.

Laikmečio nepasirinksi: antrosios kadencijos uždaviniai

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3–4 p.

Lietuvos aktualijos

● 4–5 p.

Universitetinio išsilavinimo plėtra Sūduvoje

● 5 p.

Mokslininkų bendrijose: Giedrė Čepaitienė, Gražina Tautvaišienė

● 6–7 p.

Studijuodama Lietuvoje, apkeliavo pasaulį

● 8 p.

Naujos knygos

● 8 p.

Kvietimai, renginiai, parodos

● 9–10 p.

Netektys

● 11–12 p.

Apskritojo stalo dalyvių baigiamasis susitikimas

Tradicijų ir inovacijų sandūroje – tarptautinės mokslinės stažuotės rezultatai

■ Atkelta iš 1 p.

kokių pokyčių ir galimybių jie gali tikėtis.

Vienas ryškiausių stažuotės momentų buvo internetinis seminaras, kurį kovo 7 d. vedė LMSI direktorius dr. (HP) V. Gontis. Seminare buvo pristatyta tema „Lietuvos mokslo ir tyrimų koncepcija po nepriklausomybės atkūrimo“. Pranešėjas apžvelgė, kaip politiniai pokyčiai, vykę šalyje po nepriklausomybės atkūrimo, paveikė mokslinę bendruomenę ir kokia strategija buvo priimta mokslo veiklai atkurti ir plėtoti po penkis dešimtmečius trukusio sovietinio laikotarpio. Šis seminaras atskleidė mokslo laisvės svarbą inovacijų plėtrai ir parodė, kaip Lietuva naudoja savo istorinę patirtį, formuodama šiuolaikinę mokslo ir švietimo aplinką. Stažuotės dalyviai įgijo žinių apie tai, kaip šias pamokas galima adaptuoti ir taikyti savo šalių bei mokymo įstaigų kontekste.

Kovo 14 d. Aukštojo mokslo kokybės vertinimo centro direktorius Almantas Šerpatauskas vedė internetinį seminarą „Lietuvos patirtis, užtikrinant išorinę švietimo įstaigų kokybę“. Jis supažindino su Lietuvoje taikomomis metodikomis ir požiūriais į švietimo kokybės vertinimą bei tobulinimą, kuriuos galima pritaikyti kitų šalių švietimo įstaigų veiklos kokybės standartų kėlimui. A. Šerpatauskas akcentavo dėmesio akreditacijos sistemoms, studentų atsiliepimų mechanizmams ir mokymo programų nuolatinio tobulinimo procesui svarbą. Seminaras atskleidė skaidrumo ir atsakomybės ugdymo įstaigose svarbą studentams ir visuomenei, nes tai įgalina užtikrinti aukštus švietimo kokybės standartus. Dalyviai turėjo galimybę paklausti, kaip geriau integruoti šias metodikas į savo švietimo sistemas. Tai sukėlė aktyvias diskusijas ir paskatino keistus patirtimi tarp kolegų iš skirtingų šalių.

Kovo 21 d. įvyko panelinė stažuotės dalyvių diskusija su žinomais švietimo ir mokslo ekspertais. Aptartos kelios svarbios temos, susijusios su šiuolaikiniais iššūkiais aukštajam mokslui ir jo plėtros perspektyvomis Europoje. Vilniaus Gedimino technikos universiteto prof. dr. (HP) Lesya Kolinets pasidalijo patirtimi, kaip integruoti inovatyvias technologijas į mokymo procesą. Gamtos tyrimų centro prof. habil. dr. Nataliia Matviienko aptarė tvarumo ir ekologijos klausimus švietime, o Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto prof. dr. (HP) Olga Belousova – medicinos studijų klausimus ir jų

šąsą su šiuolaikiniais medicinos tyrimais. Dr. Kateryna Latysh (Vilniaus universitetas, Ukrainos teisės centras) apžvelgė teisinius švietimo aspektus. Doktorantė Anastasiia Shelest (Vilniaus universitetas) kalbėjo apie jaunosios kartos požiūrį į pokyčius aukštajame moksle. Diskusijoje apžvelgtas ir skaitmeninių technologijų integravimas, globalizacijos iššūkiai, etiniai ir teisiniai švietimo aspektai. Šis renginys tapo paskata keistis tarptautine patirtimi ir ieškoti bendrų problemų sprendimų, su kuriomis susiduria Europos švietimo įstaigos.

Kovo pabaigoje ir balandžio pradžioje dr. Halyna Mishenina vedė keletą internetinių seminarų, skirtų aptarti dirbtinio intelekto vaidmenį šiuolaikinėje mokslo ir švietimo srityje. Pirmajame seminare, vykusiam kovo 28 d., ji informavo apie istorinį kontekstą, dabartines tendencijas ir perspektyvas, susijusias su dirbtinio intelekto naudojimu moksle ir švietime. Aptarta, kaip dirbtinis intelektas per pastaruosius dešimtmečius transformavo mokslinio tyrimo ir švietimo metodus. Balandžio 4 d. vyko seminaras „Pagrindinės dirbtinio intelekto įrankių naudojimo žinios: apžvalga ir taikymo pavyzdžiai“, kuris buvo orientuotas į praktinį dirbtinio intelekto taikymą įvairiose srityse, suteikiant dalyviams ne tik teorines žinias, bet ir darbo su šiuolaikiniais įrankiais bei programomis įgūdžius. Šiuose seminaruose buvo pabrėžta svarba dirbtinio intelekto, kaip įrankio, kuris gali labai pagerinti mokslinius darbus ir švietimo procesą, padarydamas juos efektyvesnius ir pritaikydamas prie šiuolaikinio pasaulio poreikių. Seminarų dalyviai ne tik sužinojo apie naujausius pasiekimus šioje srityje, bet ir aptarė, kaip dirbtinio intelekto technologijos gali būti integruotos į jų profesinę praktiką.

Balandžio 18 d. ECOM programos direktorius ir NVO „Demokratinė iniciatyvų inkubatorius“ valdybos narys Nazarij Bojarskyj vedė internetinį seminarą „Grantų rašymo pagrindai: lėšų rinkimas socialinių pokyčių tyrimams“. Seminaras buvo orientuotas į efektyvių grantų paraiškų rašymo įgūdžių plėtojimą, siekiant finansuoti projektus, skirtus socialiniams pokyčiams. Seminaro vadovas supažindino jo dalyvius su pagrindinėmis strategijomis ir metodais, kaip rengti grantų pasiūlymus, kurie maksimaliai padidintų sėkmės galimybes. Daugiausia dėmesio buvo skirta paraiškos struktūrai, formuluočių aiškumui, projekto tikslų apibrėžimo ir paraiškos

pagrindimo įrodymų svarbai. Šis seminaras ypač naudingas mokslininkams ir pedagogams, siekiantiems gauti finansavimą savo tyrimams ir švietimo iniciatyvoms.

Stažuotė taip pat apėmė seminarų seriją, orientuotą į dalyvių įgūdžių ir žinių gilinimą grantų gavimo ir mokslinių tyrimų finansavimo srityse. Prof. habil. dr. Nataliia Matviienko balandžio 25 d. vedė internetinį seminarą, skirtą NATO mokslo programos „Mokslas už taiką ir saugumą“ projektų teikimo pagrindiniams žingsniams paaiškinti. Seminaras suteikė dalyviams supratimą, kaip sukurti projektų idėjas, atitinkančias griežtus tarptautinių mokslinių programų kriterijus.

Prof. dr. (HP) Olga Belousova gegužės 2 d. kalbėjo apie tarptautinio švietimo svarbą, mokslininkų apsaugą ir apie tai, kaip gauti finansavimą iš Tarptautinio švietimo instituto moksliniam potencialui išsaugoti krizinėse situacijose. Dr. Kateryna Latysh gegužės 9 d. pateikė strategijas, kaip ieškoti finansavimo akademiniams tyrimams. Ji pasidalijo ir asmenine dalyvavimo programoje MSCA4Ukraine patirtimi, pabrėždama mokslinio bendradarbiavimo ir tarptautinės paramos svarbą. Šie seminarai suteikė jų dalyviams žinių, kaip orientuotis sudėtingame mokslinio finansavimo pasaulyje, kad būtų galima gauti paramą vykdomų tyrimų projektų plėtrai.

Gegužės 16 d. vyko apskritojo stalo diskusija „Psichologinė parama ir švietimo iššūkiai karo metu“, kurioje dalyvavo mokslininkai ir pedagogai iš Ukrainos. Buvo aptarti svarbiausi psichologinės paramos ir švietimo iššūkiai karinio konflikto sąlygomis. Seminare pabrėžta būtinybė taikyti kompleksinį požiūrį į švietimo procesą karo sąlygomis, aptarta tarptautinės patirties mainų svarba, ieškant efektyvių sprendimų.

Po intensyvių internetinių seminarų ir diskusijų serijos prasidėjo stažuotės programos kontaktinė dalis, kuri vyko nuo gegužės 20 iki 27 d. Vilniuje. Suteikta unikali galimybė stažuotės dalyviams ne tik pagilinti įgytas žinias, bet ir tiesiogiai susipažinti su Lietuvos švietimo sistema, aplankyti pirmaujančias mokymo įstaigas ir mokslinius centrus, užmegzti profesinius ryšius su kolegomis ir ekspertais iš Ukrainos ir Lietuvos. Kontaktinė stažuotės dalis buvo nukreipta į teorinių žinių taikymą praktikoje, suteikiant jos dalyviams galimybę dalyvauti meistriškumo pamokose, praktiniuose užsiėmimuose ir ekskursijose. Tai papildė jų profesinę patirtį. Šis programos

etapas tapo svarbiausiu stažuotės momentu, leidžiančiu dalyviams ne tik praktiškai taikyti naujas metodikas, bet ir giliau suprasti Lietuvos kultūros ir švietimo ypatumus.

Išskirtinis kontaktinės stažuotės įvykis buvo apsilankymas Lietuvos Respublikos Seime, kai dalyviams buvo suteikta unikali galimybė susipažinti su šalies teisėkūros procesu. Šis renginys leido jo dalyviams ne tik pamatyti, kaip formuojama Lietuvos teisėkūros bazė, bet ir suvokti, kokie švietimo, mokslo ir socialiniai klausimai yra Lietuvos teisėsaugos atstovų dėmesio centre. Lankantis Seime, buvo surengti susitikimai su Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto atstovais – komiteto pirmininko pavaduotoju Robertu Šarknicku ir LMS nariu doc. dr. Stasiu Tumėnu. Seimo nariai su vizito Seime dalyviais aptarė švietimo iniciatyvas ir Vyriausybės remiamus projektus. Šie susitikimai suteikė vertingos informacijos apie tai, kaip Lietuvoje skatinamos inovacijos švietimo ir mokslo srityse, ir kokios tarptautinio bendradarbiavimo galimybės šiose sferose, išryškino valstybės paramos svarbą švietimo ir mokslinių programų vykdymui.

Gegužės 23 d. tarptautinės stažuotės dalyviai susirinko paskutiniam susitikimui Vilniuje, Jono Basanavičiaus g. 6 esančioje LMS būstinėje. Renginys vyko hibridiniu formatu, įgalinančiu dalyvauti tiek asmeniškai, tiek internetu, taip išplečiant galimybę pasisakyti ir diskutuoti tiek Ukrainoje, tiek Lietuvoje tuo metu esantiems dalyviams. Susitikimą pradėjo LMS pirmininkas prof. dr. (HP) D. Serafinas. Jis pabrėžė stažuotės metu atliktų darbų svarbą ir kiekvieno dalyvio įnašą į žinių bei patirties mainus. LMSI direktorius dr. (HP) V. Gontis akcentavo stažuotės esminius pasiekimus ir aptarė ateities planus.

Pagrindinė paskutiniojo susitikimo dalis buvo skirta apskritojo stalo diskusijai „Aukštojo mokslo horizontai: Europos patirtis ir globalios tendencijos“. Joje dalyvavo žinomi mokslininkai ir pedagogai, kurie dalijosi savo mintimis ir pastebėjimais apie pokyčius švietimo ir mokslo srityse. Renginys baigėsi neformalaus bendravimo dalimi, kurioje diskusijos dalyviai turėjo galimybę užmegzti ryšius, aptarti galimas bendras iniciatyvas ir pasikeisti kontaktais bendradarbiavimui ateityje. *Autorės: dr. Zoryna Boiarska – Lietuvos mokslininkų sąjungos Ukrainos skyriaus pirmininkė, stažuotės programos koordinatore, ir prof. dr. (HP) Jadvyga Regina Kerienė – Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narė* ■

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOJE

NAUJI IGNOTO DOMEIKOS MEDALIO LAUREATAI

Akad. Algimantas Grigelis

Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos 2021 m. įsteigtas vardinis medalis yra skirtas pažymėti didžiojo mineralogo, švietėjo, rektoriaus, humanisto, pasaulinio garso mokslininko Ignoto Domeikos 220 metų gimimo sukaktį (1802–1889). Medalį 2022 m. sukūrė žinomas dailininkas Petras Repšys, o 2023 m. nukaldino Lietuvos monetų kalykla Vilniuje. Tais metais pirmieji medaliai pasiekė jo kūrėjus ir mecenatus. 2023 m. Ignoto Domeikos draugijos

valdyba šiuo atminimo medaliu už nuopelnus mokslui ir tautos pažangai apdovanojo profesorių Juozą Paškevičių (1923–2023), akademikus Benediktą Juodką, Vytautą Sirvydį, Aivarą Kareivą, I. Domeikos paveldo tyrėjus – akademiką Gediminą Motuzą-Matuzevičių, prof. Joną Anuškevičių, istorikę dr. Redą Griškaitę, alpinistą Vladą Vitkauską, kino operatorių Vytautą Jankevičių, skulptorių Valdą Bubelevičių ir Leoną Pivoriūną.

Šiemet nauji apdovanojimai papildė Ignoto Domeikos medalio laureatų gretas. Birželio 4 d. Lietuvos mokslų akademija

pakvietė į renginį „Popietė su Ignotu Domeika“, siekdama paminėti datą, kai 1838 m. birželio 2 d. I. Domeika su bendrakeleiviais po keturis mėnesius trukusios kelionės iš Plymuto (angl. *Plymouth*) Anglijoje į Čilę, Andų kalnuose, jau prasidėjus žiemai, aukštybinėje Uspallatos perėjoje kirto Argentinos ir Čilės sieną. Tą dieną aukštai iš kalnų I. Domeikai atsivėrė naujas saulės nutviestas pasaulis. Ar jis numatė, ar laukė, kad jo Andų tyrinėjimai ir atradimai atneš jam pasaulinę šlovę, kad jie pakeis Čilės valstybės

■ Nukelta į 4 p.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Baudžiamąją atsakomybę sutarta griežtinti ir už dalyvavimą antikonstitucinių grupių ir organizacijų veikloje. Iki šiol už tai grėsė laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų. Pagal naujas nuostatas už tai bus baudžiama nuo 5 iki 15 metų. Jei bus dalyvaujama šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis ar sprogstamosiomis medžiagomis ginkluotų antikonstitucinių organizacijų ar grupių veikloje, už tai grės laisvės atėmimas nuo 8 iki 20 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Tokių organizacijų ar grupių vadovai bus baudžiami laisvės atėmimu nuo 12 iki 20 metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos pranešimas: „Lietuvių chartos 75-ojo jubiliejaus proga rodomas dokumentinis filmas „Širdies piligrimai“. Birželio 14 d. švenčiamos Lietuvių chartos 75-osios metinės. Šiai iškiliai datai paminėti Seimo kanceliarijoje sukurtas dokumentinis

filmas „Širdies piligrimai“ dvi dienas – birželio 14 ir 15 d. – atvertas viešai peržiūrai Seimo „YouTube“ paskyroje. Dokumentiniame filme atspindėtos lietuvių diasporos istorijos Europoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Pietų Amerikoje, Australijoje ir Sibiro tremtyje, todėl tai dar aktualiau birželio 14 d., minint Gedulo ir vilties dieną, kai 1941 m. prasidėję masiniai lietuvių trėmimai po Sibirą išblaškė nesuskaičiuojamą kiekį mūsų tautiečių likimų.

Filme pasakojama apie jau tris dešimtmečius Lietuvos parlamente dirbančią unikalią Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisiją, jos sukūrimo istoriją, kalbinami esami komisijos pirmininkai ir nariai. Filmo autorė ir režisierė – Seimo Informacijos ir komunikacijos departamento Lankytojų centro biuro vyresnioji patarėja Audronė Bielinienė. Filmo operatorius – Veiklos administravimo departamento Informacinių technologijų eks-

ploatavimo skyriaus vyriausiasis specialistas Robertas Zamaris. Jiems talkino Lietuvos vyskupų konferencijos delegatas užsienio lietuvių katalikų sielovada J. E. arkivyskupas Lionginas Virbalas SJ. Filmo globėja – komisijos pirmininkė D. Asanavičiūtė.

Lietuvių charta – Pasaulio lietuvių bendruomenės 1949 m. Augsburgėje paskelbtas dokumentas, išreiškiantis lietuvių išėvijos tautinio solidarumo principus. Lietuvių chartą sudaro įžanginė dalis ir 13 straipsnių, kuriuose aptariama tautos, žmogaus, lietuvių, kalbos, šeimos, kultūros, valstybės, mokyklos, draugijų, spaudos, istorijos reikšmė. Lietuvių charta pabrėžia lietuvių pastangas išsaugoti nepriklausomos Lietuvos tradicijas, kviečia lietuvius puoselėti tautinį patriotizmą, laisvės ir demokratijos siekius.

Dėl viso išaldyto Rusijos valstybės turto panaudojimo. Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas Žygimantas Pavilionis kartu su JAV, Vokietijos, Lenkijos, Italijos,

Prancūzijos, Bulgarijos, Airijos, Čekijos, Ukrainos, Estijos, Moldovos, Latvijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Liuksemburgo, Rumunijos, Nyderlandų, Belgijos parlamentarų ir Europos Parlamento atstovais pasirašė atvirą laišką, skirtą G7 lyderiams. Parlamentarai pažymi tikintys, kad „kitame susitikime G7 lyderiai priims sprendimą, ar ir kaip konfiskuoti nuo 2022 m. vasario mėnesio Vakarų šalyse išaldytą iki 300 mlrd. eurų vertės siekiantį Rusijos valstybės turtą“.

„Kai kurių didžiųjų NATO šalių vadovai vis dar nesugeba iki galo apsispręsti dėl Ukrainos narystės NATO, nors šį siekį remia NATO šalių parlamentai, su kurių atstovais parlamentų užsienio reikalų komitetuose šiandien kreipėmės į G7 lyderius, reikalaudami panaudoti visą šalies agresorės išaldytą turtą Ukrainos atstatymui ir gynybai“, – sakė Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininkas Ž. Pavilionis. ■

LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOJE

NAUJI IGNOTO DOMEIKOS MEDALIO LAUREATAI

■ Atkelta iš 2 p.

civilizacijos kryptį? To jis turbūt nenumatė, bet tai įvyko...

„Popietę su Ignotu Domeika“ įžangos žodžiu pradėjo Lietuvos mokslų akademijos (LMA) prezidentas Jūras Banys. Po to draugijos kancleris dr. Bernardas Paukštys paskelbė šių metų nominacijas. Laureatai buvo apdovanoti Ignoto Domeikos atminimo medaliu.

Pranešimą apie I. Domeikos tyrimus „Andai ir Atakamos geologija“ padarė akad. Gediminas Motuza-Matuzevičius, o pranešimą „Araukania ir Čilės mapučiai“ – dr. Reda Griškaitė. Apie I. Domeikos bareljefo sukūrimą Vilniuje ir jo atidengimą 2002 m. ant Bazilijonų vienuolyno vartų pasisakė skulptorius Valdas Bubelevičius. Apie bareljefo plokštę, sukurtą 2008 m. I. Domeikos namui-muziejui, įsteigtam Čilėje, Santjage, Cueto gatvėje, papasakojo skulptorius Leonas Pivoriūnas. Mintį, kad Vilniui reikėtų sukurti I. Domeikos skulptūrinį biustą, aptarė akad. Algimantas Grigelis. Popietėje buvo parodytas vaidybinis filmas „Ignotas Domeika. Ilgas sugrįžimas“, 2017 m. sukurtas režisieriaus Vladimiro Bokuno studijoje, kaip jo dovana Ignoto Domeikos draugijai.

Popietę baigėsi prasmingais pokalbiais prie kavos puodelių. Manome, kad birželio 2-oji galėtų tapti tradicine Ignoto Domeikos ir jo laikmečio minėjimo diena Lietuvos mokslų akademijoje. Laureatų diplomų apibendrinti įrašai, pristatantys jų asmenybes, gali būti svarbus mokslo kultūros paveldas.

Šių metų laureatai:

- už nuopelnus geologijos mokslui ir hidrogeologijos krypties plėtotę, lyderystę Lietuvos geologų bendruomenėje, už efektyvias verslo

Ignoto Domeikos medalio laureatai. Iš kairės: Romualdas Šviedrys, Gvidas Raudonius, Aistė Railaitė, akad. Algimantas Grigelis, Antanas Marcionis, LMA prezidentas Jūras Banys. B. Paukščio nuotr.

Domeikos kalnagūbris. Vladio Vitkausko nuotr.

inovacijas, minint 40-ies metų darbinės veiklos sukaktį, apdovanotas **Antanas Marcionis** – inžinierius, geologas, hidrogeologas, Geologijos įmonių asociacijos įkūrėjas, hidrogeologijos verslo pradininkas, mokslo ir kultūros projektų rėmėjas bei mecenatas, knygų leidėjas ir bendraautoris;

- už nuopelnus menų plėtojei ir kultūros puoselėjimą, už žymių geologijos mokslininkų paminklinių bareljefų atkūrimą ir glaudžius ryšius su geologijos mokslų bendruomene, akademiko Vytauto Gudelio

paveldo išsaugojimą ir jo vardo garsinimą apdovanotas **Gvidas Raudonius** – dailininkas keramikas, Lietuvos ir tarptautinių keramikos meno parodų, simpoziumų ir bienalių dalyvis, Lietuvos dailininkų sąjungos pirmininkas (1994–1998), keramikos kompozicijų kūrėjas, socialinio keramikos meno projekto „Lipdau pasaulį ir save“ kuratorius, vienas iš akademiko Vytauto Gudelio fondo (2023) steigėjų;

- už nuopelnus bibliotekų mokslui, istorinio ir kultūros paveldo tyrimus, ilgametę veiklą mokslo istorikų bendruomenėje apdovanota **Birutė Railienė** – bibliografė, humanitarinių mokslų daktarė, mokslo istorikė, Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos mokslinė sekretorė, Tarptautinės mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos Bibliografijos ir archyvinų įrašų komisijos vicepirmininkė, žymiojo švietėjo, chemijos ir medicinos korifėjaus Andriaus Sniadeckio paveldo puoselėtoja, kolekcininkė, knygų ir albumų autorė;
- už nuopelnus mokslo filosofijos plėtrai ir

Ignoto Domeikos atminimo medalis. Autorius – dailininkas Petras Repšys, 2022 m. (abi medalio pusės) A. Grigelio nuotr.

technologijų istorijos žinių sklaidą, Amerikos lietuvių ir nepriklausomos Lietuvos mokslo ryšių atkūrimą ir puoselėjimą, ilgametę mokslinę ir pedagoginę veiklą JAV bei Lietuvos universitetuose, už Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje apdovanotas **Romualdas Šviedrys** – mokslo istorikas ir technologijų raidos tyrėjas, mokslų daktaras, Njujorko politechnikos universiteto profesorius, kelių JAV universitetų ir tarptautinių korporacijų ekspertas, Kauno technologijos universiteto garbės daktaras, Lietuvos ir Baltijos valstybių mokslo istorikų ir filosofų asociacijų narys, didžiojo mineralogo, švietėjo, rektoriaus Ignoto Domeikos paveldo tyrėjas ir jo atsikinimų leidėjas, knygų autorius, mokslo istorijos tyrimų rėmėjas ir mecenatas, Lietuvos UNESCO komisijos projekto „Lietuvos mokslininkai – pasauliui“ kūrėjas, Lietuvos valstybės ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiaus kavaliereus.

Sveikiname laureatus. *Autorius yra Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos prezidentas.* ■

AKTUALIJOS

Ar Lietuva gali tapti naujo visuomenės savivaldos modelio pavyzdžiu?

Adv. Jonas Ivoška

Blaiviai mąstantiems žmonėms savaime suprantama, kad tai, jog 1 proc. žmonijos valdo 50 proc. planetoje esančių finansinių išteklių, nėra normalu.

Nors žmonių gebėjimai – gana skirtingi, bet rasti atskirą asmenybę, kuri savo intelektualėmis ar fizinėmis galiomis viršytų 50 žmonių intelektualines ar fizines galias, nėra realu. Tai liudija, kad visuomenės savivaldos modelis nesiejamas su teisingumo kriterijais.

Tai, kad masiškai žudomi ir luošinami žmonės, kad kažkas iš „karo vanagų“ per žmonių praliėtą kraują turtėja iš ginklų prekybos, nėra normalu. Ar tai didžiai daliai žmonijos nėra suprantama? Žinoma,

■ Nukelta į 5 p.

Ar Lietuva gali tapti naujo visuomenės savivaldos modelio pavyzdžiu?

■ Atkelta iš 4 p.

suprantama. Tai kodėl visuomenė taikstosi su tokiu tariamos savivaldos modeliu, kur dėl niekingos mažumos trokštamo besaikio turtėjimo kruvinu pragaru verčiamas tūkstančių ir milijonų žmonių gyvenimas?

Man, kaip ir daugeliui kitų, pasakymas, kad geresnės visuomenės valdysenos niekas nesugalvojo (kalbama apie esamą pseudodemokratiją), skamba kaip bailių melas. Užot prisipažinę, kad esame bailūs svetimpročiai, nes nepasitikime savo išvalgomis, todėl, bijodami ką nors keisti, suokiamė idėjų stygių. Žinant, kad bailiai niekada nepatiria atradimo džiaugsmo (archimediško „eureka“), mes liekame apgailėtinais atsilikusia Europos provincija, apie kurią kaimynai sužino tik iš besikartojančių „šūvių į savo kojas“.

Ar daug reikia pažangesnei tautos savivaldai įgyvendinti?

- Pirma. Tiesioginei demokratijai suteikime gyvybingumą – svarbiausius šalies gyvenimo klausimus spęskime pagal pilietinės daugumos valią, protingumo kriterijų pagrindu konstituciškai sutvarkę referendumų organizavimo procedūras.
- Antra. Laikykimės logiško principo: kas renka, tas ir atšaukia, kas skiria, tas ir atleidžia; konstituciškai nustatykite Prezidento, parlamentarų ir vietos savivaldos tarybos narių atšaukimo tvarką, nesibaigus kadencijai, rinkėjų valia, visiškai atsakius viešiesiems ištekliams nuostolingą apkaltos instituto.
- Trečia. Prezidentui, Seimo nariams, Vy-

riausybės nariams ir teisėjams skiriamas algas susiekime su vidutiniu darbo užmokesčiu šalyje, kad jų pastangos būtų orientuotos į krašto gerovę.

- Ketvirta. Vykdomajame valstybės sektoriuje, kuris tvarko viešuosius išteklius, įveskime pilietinę kontrolę ir viešojo intereso teisminę gynybą.
- Penkta. Panaikinkime antikonstitucinį (prieštaraujantį galiojančios Konstitucijos 7 straipsniui) teismo aktų galutinį ir neskundžiamą galiojimą, skatinantį korupcinius santykius, ir įveskime instanciškai baigiamiesiems teismo aktams atitikties Konstitucijai kontrolę.
- Šešta. Likviduokime Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas šturkščiai pažeidinėjančią instituciją, klaidingai pavadintą

Konstituciniu Teismu (tai ne teismas, nes jam galiojanti Konstitucija nenumatė, kaip teismų sistemos teismams vykdyti teisingumą), pavesdami valstybės institucijų atitinkamų aktų (jų projektų) konstitucingumo kontrolę Konstitucingumo priežiūros kolegijai, kuri „įdarbintų“ dirbtinį intelektą ir taip išvengtų žmogiškojo šališkumo dėl tikrinamų aktų atitikties Konstitucijai.

Tai tik fragmentiškas naujo visuomenės savivaldos modelio nuostatų rinkinys. Gerokai plačiau siūlomi Lietuvos valstybingumo pokyčiai atspindėti naujos Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekte, su kuriuo galima susipažinti mano monografijoje „Pilietinės visuomenės teisiniai valstybingumo pagrindai“. Šaltinis: *pozicija*

DAINUOKIME MARCINKEVIČIŲ

Robertas Šarknickas

Neseniai Šiauliuose, centriniame parke įvyko nuostabus renginys, pasitinkant „Dainų šventę – 100“, kuri liepos mėnesį vyks sostinėje Vingio parke. Už kvietimą į renginį, vykusį Šiauliuose, dėkoju Seimo nariui dr. Stasiui Tumėnui. Tūkstantinėje žiūrovų jūroje buvo malonu sutikti daug pažįstamų, Lietuvai ir jos kultūrai neabejingų žmonių.

Tačiau ši nuostabų renginį, kėlusį daug gerų patriotinių emocijų, stebėjau su šiek tiek nerimo. Minioje buvo girdėti retoriškai klausiant, ar nuskambės Justino Marcinkevičiaus žodžiai. Apie Salomėją Nėrį jau nėra ką ir kalbėti – jos muziejai ir gatvių pavadinimai naikinami neatsiklausius mūsų – TAUTOS.

Girdžiu, o jei kam iš tų politikų, kurie puola S. Nėrį, laikytų prie smilkinio pistoletą, kažin ką jie būtų parašę? Gal daugiau nei apie Stalino saulę? Jauni politikai nežino, kad poetei prievarta buvo liepta pernakt parašyti eiles apie žudiką Staliną, kitu atveju grasinta, kad ji neteks savo vaiko. O ji, iškankinta, silpna, paskendusi ašarų jūroje, drebėdama sukūrė žemo lygio eilėraščių, tačiau kai kuriems atrodė, kad aukšto. Ji tyčia nerašė meninės vertės eilėraščių ūsuotam diktatoriui.

Tačiau žiūrovų netikėtumui nuskambėjo

S. Nėries eilės – daina „Mūsų dienos kaip šventė, kaip žydėjimas vyšnios“. Šią dainą dažnai dainuodavo V. Kernagis. Ačiū organizatoriams, kurie nepabūgo kai kurių aukščiausios valdžios atstovų požiūrio į poetus.

Per šiuos metus teko aplankyti ne vieną savivaldybę. Tuos nerimo žodžius, kuriuos išgirdau Šiaulių šventėje, girdžiu ir kitose savivaldybėse. Atvykę į susitikimus, žmonės klausia: ar mūsų nenubaus, jei per renginius skaitysimė, dainuosimė S. Nėries, J. Marcinkevičiaus eilėraščius? Baimės sėkla, pasėta Lietuvos laukuose, it piktžolė duria į žmonių širdis. Kuo nusikalto poetai? Kuo nusikalto laisvės šauklys, vienas iš Sąjūdžio pradininkų, Lietuvos dainius J. Marcinkevičius, kurio niekas iš širdies neištrins? Jis yra kaip šeimos narys kiekvieno lietuvių dvasioje.

Grįžtant prie šventės „Teka Saulelė“, vyku-

sios Šiaulių mieste, buvome laimingi, kai nuskambėjo J. Marcinkevičiaus eilės. Tūkstančiai žmonių su didžia emocija kartu su atlikėjais dainavo: „Ašara Dievo aky, Lietuva, ką tu veiki, nieko tavęs neprašau, tik nenutildama šauk, Volunge šauk, ažuolu, akmeniui kelio gale.“

Mieli Lietuvos žmonės, nebijokite, dainuokite, deklamuokite jų eiles. Ačiū, Lietuvos žmonės, jūs esate puikūs J. Marcinkevičiaus advokatai, kad garsiai apie tai kalbate. Ginti J. Marcinkevičiaus nebereikia, nes jis yra – jis yra mūsų širdyse.

Kuo mes visi esame kalti, kad gyvenome tuo laiku? O gyvendami vis tiek mylėjome, saugojome Lietuvą? Anot šios naujos politikos, tie, kurie gyveno iki 1989 metų (LTSR laikais), būkite pasiruošę būti kalti! Laukite kitų absurdo Lietuvos Respublikos Seime. *Autorius yra Seimo narys, rašytojas, publicistas.*

LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

Marijampolė taps universitetiniu miestu:

Marijampolės kolegija išaugs į Mykolo Romerio universiteto Sūduvos akademiją

Karina Veikšraitė

Siekiant sustiprinti aukštojo mokslo studijas Lietuvoje, šių metų gegužės 22 d. Vyriausybė priėmė nutarimą nuo 2024 m. spalio 1 d. reorganizuoti Marijampolės kolegiją, prijungiant ją prie Mykolo Romerio universiteto (MRU), ir įsteigti šio universiteto Sūduvos akademiją. Tai leis išsaugoti regionuose vykdomas aukštojo mokslo studijas, būsiamiems akademijos studentams pasiūlyti universitetines programas, aktualias regionams.

„Sūduvos regionas, turintis stiprų ekonominio augimo potencialą, esantis strategiškai svarbioje vietoje, tampa visos Lietuvos „sausumos ostu“. Tai didina ir mokslo inovacijų bei aukštos kvalifikacijos specialistų poreikį, – teigė MRU rektorė prof. Inga Žalėnienė. – Esame pasirengę dar glaudžiau bendradarbiauti su Marijampolės ir kitomis regiono savivaldybėmis, verslo įmonėmis, kad išaugintume universitetinio lygio studijas ir mokslinius tyrimus Sūduvos akademijoje, panaudodami MRU sukauptą akademinę, socialinių ir technologinių inovacijų integravimo, taip pat ir tarptautinę patirtį.“

Marijampolės kolegija tampa MRU Sūduvos akademija
Vidmanto Balkūno nuotr.

Rektorės nuomone, Marijampolėi tapus universitetiniu miestu, bus daugiau galimybių spartinti šio regiono socialinę ir ekonominę pažangą. „Mykolo Romerio universitetas ir Marijampolės kolegija turi penkiolikos metų bendradarbiavimo patirtį, vykdo panašių krypčių studijas, todėl jų susijungimas sudarys sąlygas gerinti studijų kokybę, at-

naujinti studijoms pritaikytą infrastruktūrą, plėtoti mokslinius tyrimus ir pasiūlyti platesnį universitetinių studijų programų spektrą. Universiteto ir kolegijos pasirošimas konsolidacijai jau vyksta daugiau kaip metus. Įvyko dvi tarpinstitucinės strateginės sesijos Marijampolėje ir Vilniuje, kuriose aptarti klausimai, susiję su reorganizavimu, studi-

jų programų transformacija bei kitų sričių konsolidacija“, – pažymėjo Marijampolės kolegijos direktorė Alė Murauskienė.

Strateginės sesijos metu vyko darbo grupių: Vadybos, Informatikos inžinerijos, Kalbos, Apskaitos, Pedagogikos, Socialinio darbo studijų krypčių, Komunikacijos bei IT centrų susitikimai. Konstruktivių diskusijų rezultatas – visų studijų programų iki universitetinių studijų auginimo galimybių ir perspektyvų numatymas. Marijampolės kolegijos ir MRU bendrystė atvers Sūduvos regionui daugiau galimybių plėtoti universitetines studijas.

Šiomet norintiesiems pradėti studijas Marijampolės kolegijoje priėmimo tvarka nesikeičia: kaip ir anksčiau, pildant priėmimo prašymus, reikės rinktis šią aukštąją mokyklą, nes priėmimas dar vyks būtent į Marijampolės kolegiją. Naujovė – bus vykdomos universitetinės teisės bakalauro ir medicijos magistrantūros studijos. Nuo kitų mokslo metų baigiantieji kolegines studijas Marijampolėje gaus MRU profesinio bakalauro diplomus. MRU pereina visos reorganizuojamos Marijampolės kolegijų teisės ir pareigos – universitetas rūpinsis ir visų įsipareigojimų studentams pagal iki reorganizavimo pasirašytų studijų sutarčių vykdymu. *Parengta pagal MRU Komunikacijos ir rinkodaros centro pranešimą*

Kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premija įteikta prof. dr. Giedrei Čepaitienei

Laureatė – prof. Giedrė Čepaitienė. *Zenona Ripinskio nuotr.*

Doc. dr. Regina Kvašytė

Kalbininko Petro Būtėno ir jo mokinės Aleksandros Kazickienės atminimo premijos 2024-ųjų laureate tapo profesorė dr. Giedrė Čepaitienė. Ji apdovanota už plačią mokslinę ir pedagoginę veiklą, lietuvių kultūrai ir lituanistikai nusipelnusių asmenybių paveldo tyrimą ir sklaidą, garsių gimtojo krašto asmenybių įamžinimą prasmingais leidiniais ir renginiais.

Premija, kurios steigėjas yra Kazickų šeimos fondas, teikiama kartu su Lietuvių kalbos draugija. Pirmą kartą ši premija buvo įteikta Panevėžyje 2019 m. Nuo 2020 m. šventė būdavo rengiama Vilniuje. Šių metų birželio 8 d. šis neeilinis svarbos renginys įvyko Šiauliuose. Malda Šv. Kazimiero koplyčioje jį pradėjo J. E. Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis. Taip simboliškai buvo išlaikyta sąsaja su Vilniumi, kur tradiciškai premija teikiama Šv. Kazimiero bažnyčioje. Po to premijos įteikimo iškilmės persikėlė į vyskupijos pastoracinio centro salę.

Pasidžiaugti prof. G. Čepaitienės gyvenimo ir darbų įvertinimu bei ją pasveikinti susirinko gausus būrys buvusių bendradarbių, kurso draugų, studentų ir šiauliečių visuomenininkų. Atvyko ir svečiai iš Šakių ir Kudirkos Naumiesčio. Iškilmių žangoje kanklėmis grojo Šiaulių Sauliaus Sondeckio

menų gimnazijos direktorė dr. Regina Marozienė. Renginio vedėja – Lietuvių kalbos draugijos tarybos pirmininkė profesorė dr. Genovaitė Kačiušienė pristatė premijos istoriją ir supažindino su reikšmingiausiais laureatės gyvenimo faktais. Doc. dr. Regina Kvašytė, apžvelgusi laureatės mokslinę ir pedagoginę veiklą, pasveikino ją Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos vardu.

Šakių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė Kristina Lebedžinskienė pasidalijo išvalgomis apie G. Čepaitienės ryšius su gimtuoju kraštu ir jos veiklos reikšmę kraštiečiams. Tai rodo jos su bendraautoriais 2003–2006 m. parengtas trijų dalių „Zanavykų šnektų žodynas“ ir jos sudarytos knygos: „Atsiminimai apie Joną Jablonskį“ (su Lione Lapinskiene; 2011), „Kudirkos Naumiestis: praeitis ir dabartis“ (su Romu Treideriu; 2015), „Zanavykija zanavykų lūpomis“ (2022) ir kt.

Premijos skyrimo komisijos pirmininkas, Klaipėdos universiteto profesorius dr. Albinas Drukteinis pasidalijo išpūdziais apie pretendentų į premiją svarstymą, pažymėdamas, kad komisijos narių sprendimas buvo vieningas. Premijos skyrimą patvirtinantį raštą įteikė Vilniaus universiteto docentė, Lietuvių kalbos draugijos valdybos pirmininkė dr. Vilma Zubaitienė, o jos pavaduotojas prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia

Lietuvių kalbos draugijos atstovai. Iš kairės: premijos skyrimo komisijos pirmininkas Albinas Drukteinis, LKD valdybos pirmininkė Vilma Zubaitienė, jos pavaduotojas Bonifacas Stundžia, LKD tarybos narė Regina Kvašytė ir LKD tarybos pirmininkė Genovaitė Kačiušienė

Sveikinti laureatę atvyko jos kraštiečiai. *Reginos Kvašytės nuotr.*

perskaitė Kazickų fondo sveikinimo laišką.

Prof. G. Čepaitienė prisiminė savo nueitą kelią ir išreiškė padėką visiems, kurie buvo šalia, rėmė ir padėjo. Šakių rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Darius Aštrauskas pabrėžė, kad be G. Čepaitienės sunkiai įsivaizduojama kultūrinė šviečiamoji veikla Zanavykijoje. Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto narys ir buvęs laureatės bendradarbis doc. dr. Stasys Tumėnas bei jo padėjėjas dr. Nerijus Brazauskas (buvęs studentas ir kolega) padėjo laureatei už

reikšmingą mokslinę lituanistinę veiklą, lietuvių kalbos puoselėjimą ir gimtojo Zanavykų krašto garsinimą. Šiaulių miesto savivaldybės mero Artūro Visocko padėką perskaitė savivaldybės kalbos tvarkytoja Aušrinė Rinkevičienė. Nuoširdžius sveikinimus ir linkėjimus išsakė Lietuvių kalbos draugijos Šiaulių skyriaus nariai. Meninių akcentų iškilmėms suteikė Valstybinio Šiaulių dramos teatro aktorius Vladas Baranauskas, taip pat kilusio iš Zanavykijos, poezijos skaitymai. Ilgam išliks atmintyje šio susibūrimo šventiška ir viltinga nuotaika. ■

Astrofizikė Gražina Tautvaišienė – apie fizikos studijas ir mokslinį darbą

„Ieškokite įdomiausių tyrimų galimybių ir raskite draugiškų žmonių, su kuriais galėtumėte bendradarbiauti“, – tokiu patarimu jaunesiems mokslininkams dalijasi Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto profesorė, Molėtų astronomijos observatorijos vadovė Gražina Tautvaišienė. Profesorė buvo atrinkta į Europos fizikų draugijos (angl. *European Physical Society*) šiemet išleistą įkvėpiančių fizikų moterų kalendorių. Garsiausia Lietuvos astrofizikė jame pristatoma šalia fizikos Nobelio premijos laureatų, Europos fizikų draugijos apdovantų mokslininkų ir kitų nusipelnusių jos narių. Šia iniciatyva siekiama padidinti moterų matomumą fizikoje, pristatyti įkvėpiančias moteris fizikos, kurios gali tapti sektinu pavyzdžiu jaunosios kartos mokslininkėms.

Mokslininkai – smalsūs ir atkaklūs žmonės

Astrofizikės Gražinos Tautvaišienės nuotrauka – tarptautiniame kalendoriuje

Prof. G. Tautvaišienė Europos fizikų draugijoje atstovauja Lietuvai kaip Lietuvos fizikos draugijos prezidentė, o į kalendorių buvo atrinkta už reikšmingą indėlį į astrofizikos mokslą ir aktyvų darbą, rengiant jaunąją fizikų kartą. Lietuvoje ji jau yra organizavusi daugiau kaip 20 tarptautinių vasaros mokyklų, skirtų astrofizikos studentams ir doktorantams. „Mažai šaliai labai svarbu megzti ryšius su užsienio mokslininkais, nes tarptautiniu mastu svarbių mokslo rezultatų galima pasiekti, tik bendradarbiaujant ir turint prieigą prie naujausių ir didžiausios pasaulinės mokslinės infrastruktūros. Vienas mokslininkas nedaug ką gali padaryti“, – įsitikinusi astrofizikė.

Paklausta, kaip pati susidomėjo fizika, profesorė sako, kad mokykloje ji labiausiai nemėgo mokyti mintinai deklamuoti

Astrofizikė Gražina Tautvaišienė – apie fizikos studijas ir mokslinį darbą

■ Atkelta iš 6 p.

eilėraščių. Jai labiau patiko loginiai mokslai. Jos manymu, moksleiviui labai svarbu, kad aplinkiniai žmonės, mokytojai pastebėtų ir paskatintų jo gabumus. Bet ir pačiam reikia bandyti suprasti, kas patinka. „Mane mokykloje pradėjo siūsti į fizikos olimpiadas ir aš supratau, kad ši mokslo sritis man yra įdomi, o kai stojau į Vilniaus universitetą, pasirinkau astrofiziką, nes Visatos, galaktikos ir žvaigždžių evoliucijos supratimas labiausiai traukė, apie tai buvo mažai žinoma“, – savo pasirinkimą prisimena prof. G. Tautvaišienė.

Astrofizikė pasakoja, kad mokykloje ji labai mėgo skaityti knygas apie žymius mokslininkus ir politikus, suprasti, kaip jie galvoja, kokią mato savo darbų prasmę. Bet labiausiai jai įstrigo Marie Skłodowskos-Curie biografija ir pasiekimai. Buvo įdomu, kad tie žmonės, kurie yra daug pasiekę ir pripažinti, specialiai tokio tikslo nesiekė. Jiems tiesiog labai patiko tai, ką jie daro. Skaitydama šias knygas, būsimoji profesorė suprato, kad mokslininkai yra labai smalsūs, atkaklūs ir labai daug dirbantys žmonės

Disertacija priklausė nuo giedrų naktų prie teleskopo Kaukaze

G. Tautvaišienė baigus Vilniaus universiteto (VU) magistrantūros studijas ir pradėjus mokslinį darbą, Lietuvoje dominavo žvaigždžių fotometrinių tyrimai, kai tyrėjai

per filtrus stebi žvaigždes ir iš šviesumo skirtumų filtruose daro įvairias prielaidas, pavyzdžiui, kokia temperatūra yra žvaigždėse, koks bendras jų metalingumas. „Bet mano mokslinis vadovas profesorius Vytautas Straizys pasiūlė naują Lietuvoje tyrimų kryptį – spektrinius žvaigždžių sklaidžiamos šviesos tyrimus. Jais galima nustatyti daug tikslesnę žvaigždžių cheminę sudėtį, išmatuoti žvaigždžių skriejimo greitį ir sužinoti daug daugiau informacijos apie žvaigždes“, – sako mokslininkė.

Tuo metu, kai G. Tautvaišienė pradėjo spektrinius tyrimus, mūsų šalyje nebuvo teleskopo su spektrografu, todėl jai teko teikti paraiškas gauti stebėjimų laiko prie reikiamo teleskopo. Astrofizikė pasisekė – ji kas pusmetį gaudavo po keletą naktų stebėjimams su tuo metu didžiausiu pasaulyje 6 metrų teleskopu Kaukaze ir iš tų stebėjimų parengė disertaciją.

Astrofizikė nustatė galaktikos cheminę evoliuciją

Tačiau sunkiausias laikotarpis G. Tautvaišienės moksliniame darbe buvo ne šis. Kai Lietuvoje prasidėjo nepriklausomybės atkūrimas, ji neteko galimybės naudotis spektrografu Kaukaze ir turėjo ieškoti naujų partnerių Europoje. Naujas bendradarbiavimas atnešė ir didelių tarptautinių laimėjimų. Ji tapo viena pirmųjų pasaulyje, atlikusių

išsamius galaktikos cheminės evoliucijos modeliavimus, ir su kolega astrofiziku įrodė, kad mūsų galaktika formavosi iš centro į išorę. „1995 metais mes kartu su astrofiziku iš Jungtinės Karalystės Bernardu Pagelu paskelbėme mokslinį straipsnį, kuriame pirmą kartą sumodeliavome aštuoniolikos cheminių elementų gausėjimą mūsų galaktikoje – nustatėme galaktikos cheminę evoliuciją. Paaiškėjo, kokios žvaigždės iš pradžių formavosi, po kiek laiko jos susprogo, kokius cheminius elementus paskleisdavo sproguos ir kokios naujos žvaigždės iš jų formuodavosi. Nustatėme, kaip daugėjo cheminių elementų galaktikos evoliucijos metu“, – apie svarbiausią savo atradimą pasakoja mokslininkė.

Ji daug metų tyrimus vykdė, naudodamasi Kanarų salose esančiu Šiaurės optiniu teleskopu, o paskutinį dešimtmetį dirbo prie Europos Pietų observatorijos „Gaja-ESO“ projekto, kuris atnešė ne ką mažesnių laimėjimų. „Šio projekto metu su 8,2 m teleskopu mūsų surinktais stebėjimo duomenimis buvo patvirtinta, kad mūsų galaktika formavosi iš centro į išorę, o ne atvirkščiai. Anksčiau buvo manoma, kad žvaigždės formavosi galaktikos sferoide ir joms sproguos medžiagos krito į jos centrą, o mes parodėme, kad ir centre formavosi žvaigždės“, – rezultatus aiškino VU astrofizikė.

Pagaliau 2015 metais spektrografas, pagamintas Jeilio universiteto (angl. *Yale University, New Haven, Connecticut*) egzoplanetų

laboratorijoje, atsirado ir Lietuvoje – VU Molėtų observatorijoje. Kiek anksčiau prof. G. Tautvaišienės, kaip tuometinės Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktorės, dėka Molėtų astronomijos observatorija įsigijo ir kitą svarbų prietaisą, skirtą žvaigždėms stebėti, – CCD (angl. *charge-coupled device*) imtuvą. O pirmasis garsaus Lietuvos astrofiziko Kazimiero Černio su šiuo prietaisu atrastas asteroidas buvo pavadintas G. Tautvaišienės vardu.

Studijuoti fiziką gali visi

Prof. G. Tautvaišienė yra viena iš tų ne daugelio moterų, kurios įsitvirtino ir daug pasiekė astrofizikos srityje. Jos tėvai leido jai savarankiškai nuspręsti ir rinktis tai, kas mokykloje patiko labiausiai. Mokslininkė mano, kad mergaitės, kurios domisi tiksliais mokslais, ne visada išdrįsta siekti savo tikslų, nes tėvai, o kartais ir mokytojai pasako, kad tie mokslai yra ne mergaitėms. Anot profesorės, jei mergaitėi mokykloje sunkiau sekasi tikslieji mokslai, dažnai jai net nesistengiama padėti ir paaiškinti.

„Negalima vaikui sakyti, kad jis kažko negali. Visi, jei ko nors nori, tai tą ir gali pasiekti. Nors fizikos srityje vis dar labiau dominuoja vyrai, tačiau studijuoti fiziką ir dirbti intelektualinį darbą – nesvarbu, kokioje mokslo srityje – gali visi: tiek vyrai, tiek moterys“, – įsitikinusi garsi Lietuvos astrofizikė. ■

Studijuodama Lietuvoje, apkeliavo pasaulį

Tarptautinį verslą anglų kalba Vilniaus universiteto (VU) Verslo mokykloje studijuojančios trečiakursės Estelos Marcinkevičiūtės akademinė kelionė – nepatipiška. Treji jos studijų metai buvo pilni įvairių studentiško gyvenimo nuotykių, akademinių iššūkių ir nepaprastos kultūrinės patirties, kurią įgijo net trijuose universitetuose Olandijoje, Honkonge ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ji įsitikino, kad dalį studijų laiko praleisti užsienio universitetuose yra verta ne tik dėl akademinio tobulėjimo, bet ir dėl asmeninio augimo, tarptautinės patirties bei būsimų karjeros galimybių.

Studijos Olandijoje – įtampos metas

Viskas prasidėjo nuo pirmosios išvykos į Olandiją vienam studijų semestriui. „Pirmą kartą nusprendžiau išvykti į užsienį tam, kad galėčiau būti arčiau savo draugo, kurį, beje, sutikau per trumpalaikius „Erasmus+“ studijų mainus Graikijoje. Jau buvau nusiziūrėjusi vieną universitetą Vokietijoje, bet pajaučiau, kad tai – ne ta vieta, kurioje turiu būti. Tada atradau Groningeno universitetą, kuris yra pats stipriausias Vilniaus universiteto partneris akademinio atžvilgiu ir patenka į Europos Sąjungos universitetų dešimtuką. Mokyti man niekada nebuvo baisu, todėl pamąščiau, kad noriu išbandyti save iššūkių keliančioje aplinkoje“, – pirmiaisiais įspūdziais pasidalijo Estela.

Olandijoje išbandymų tikrai netrūko. Studijuoti buvo labai sunku, nes atėjus į vieno dalyko trečiąją paskaitą jau teko laikyti tarpinį egzaminą. Mokymasis vyko blokais: per septynias savaites išmokstami trys dalykai, po to – tas pats dar kartą ir taip užsibaigia semestras. „Tame universitete

Honkonge

perlaikyti dalyką po 3–4 kartus buvo visiškai normalu. Laimė, aš viską išlaikiau iš pirmo karto, bet tikrai jaučiau nuolatinę įtampą“, – taip studijas šioje šalyje apibūdino Estela.

Amerikos švietimo sistema patiko labiausiai

Sudėtinga patirtis Olandijoje Estelos neišgąsdino, o tik dar labiau užgrūdino. Netrukus vėl pasitaikius galimybei dalyvauti tarptautiniuose studentų mainuose – „International Student Exchange Programs“, ji nusprendė jais pasinaudoti. „Šį kartą universitetą rinkausi taip, kad būtų arčiau didmiesčių ir oro uostų, nes labai norėjau pakeliauti po didžiąją Ameriką. Nenorėjau užsidaryti nuo pasaulio ir būti tik su studentais, kas dažnai pasitaiko net ir žymiausiuose koledžuose.“ Ji buvo pakviesta studijuoti prestižiniame

Merilando Gouchero koledže (angl. *Goucher College: Maryland's Innovative Liberal Arts College*), kuris buvo už vienos valandos kelio traukiniu nuo sostinės Vašingtono ir už dviejų valandų kelio nuo Niujorko.

„Amerikoje studijos buvo kitokios. Jaučiausi lyg grįžusi į gimnaziją: pirmadienį užduoda namų darbus, trečiadienį jie turi būti padaryti. Visi namų darbai daromi per elektroninę mokymosi sistemą. Reikėjo labai daug skaityti, o pasiruošimas paskaitoms buvo privalomas kiekvieną kartą, kaip ir pats paskaitų lankymas, kas man išties patiko. Iš kiekvieno dalyko buvo po keturis egzaminus. Jie vyko kas tris savaites, bet jokios įtampos nejaučiau, nes viskas buvo aišku: mokymasis – nuolatinis ir konkrečiai žinoma, ką reikia išmokti“, – prisiminimais pasidalijo Estela.

Amerikoje labiausiai vertinamas studentų nuolatinis darbas per paskaitas, atsakingas darbas pateikimas ir jų atlikimas laiku. Pasirodyti ir atsiskaityti tik per egzaminą nebūtų buvę įmanoma. „Man amerikietiška mokymosi sistema patiko labiausiai. Nors ir reikėjo daug dirbti, bet tokios įtampos, kokia buvo Olandijoje, tikrai nejaučiau. Ten mano pažymių vidurkis buvo aukščiausias įmanomas – 4, arba A iš visų dalykų.“

Honkonge paaugo kaip asmenybė

Kitą Estelos kelionę – į Honkongo miesto universitetą – įkvėpė jos kambariokė Amerikoje, kuri nuolat pasakojo, kaip ilgisi savo šalies, kiek daug Honkonge gyvybės, judesio, skonio, spalvų ir įspūdzio. Todėl nenuostabu, kad dėl aukštųjų reitingų ir draugės rekomendacijų Estela pasirinko vieną stipriausių verslo mokyklų Azijoje. „Tačiau palyginus

Japonijoje

su Olandija ir Amerika, Honkonge mokyti buvo vidutiniškai sunku. Didelio pasiruošimo prieš kiekvieną paskaitą nereikėjo, tačiau buvo vertinamas aktyvumas auditorijoje. Egzaminams ruoštis buvo nelengva, studijų ir dėstymo kokybė buvo aukšta“, – teigė studentė. Labiausiai ją sužavėjo studentiško iniciatyvų ir renginių gausa, kurią siūlė šis universitetas. Estela lankė papildomus mokymus apie savišvietą, psichologiją, sutiko daug įdomių žmonių iš viso pasaulio, kopė į kalnus, stovyklavo paplūdimyje tarp kalnų, valgė gyvatės sriubą, mokėsi kantoniečių kalbos, klausėsi tradicinės kinų muzikos ir matė patį įspūdingiausią pačių studentų pastatytą miuziklą. Anot Estelos, būtent Honkonge ji pasijuto paaugusi kaip asmenybė.

Vilniaus universiteto neiškeitė į kitą universitetą

Paklausta, kuriame universitete jautėsi

■ Nukelta į 8 p.

Studijuodama Lietuvoje, apkeliavo pasaulį

■ Atkelta iš 7 p.

geriausiai, mergina sako, kad jai labiausiai tiko Amerikos studijų sistema ir gyvenimo sąlygos. Honkonge ji vertino studentišką gyvenimą ir iniciatyvas, o Olandijos niekam nelinkėtų, nes studijas lydėjo nuolatine įtampa. Tuo tarpu Lietuvoje, Vilniaus universitete Estela labiausiai vertina didesnio lankstumo kai kuriais studijų klausimais ir glaudesnio ryšio, pagalbos ir bendradarbiavimo su dėstytojais bei administracija galimybes. Jos manymu, šiame universitete studentų balsas girdimas daug garsiau nei kituose universitetuose, kuriuose jai teko studijuoti. „Vilniaus universiteto neiškeičiau į kitą universitetą visam studijų laikui pirmiausia dėl praktinių priežasčių. Čia studijuojau su valstybės stipendija, esu vilnietė, todėl nereikia mokėti už apgyvendinimą. Be to, šis universitetas suteikia be galo šaunių galimybių, tokių

JAV. Studentės asmeninio archyvo nuotrauka

kaip pusę studijų laikotarpio studijuoti užsienyje, ko neradau kituose universitetuose. Tai yra be galo didelis privalumas“, – teigė VU Verslo mokyklos trečiakursė. Anot jos, dėstytojai Verslo mokykloje yra nuoširdžiai atsidavę savo darbui. Malonu iš jų mokytis, jų klausytis ir tobulėti kaip būsimai pro-

fesionalai. „Pasitaiko įdomių iniciatyvų. Pavyzdžiui, lankiausi Vilniaus universiteto finansuotame spektaklyje apie Libaną su libaniečiu aktoriumi, dalyvavau Linos Uturytės organizuotuose mokymuose apie ateities kompetencijas. Vilniaus universitete yra, ką veikti, tik reikia paieškoti atidžiau“, – įsitikinusi Estela.

Išaugo pasitikėjimas savimi – nieko nėra neįmanomo

Estela pripažįsta: studijuoti užsienio šalyje yra didelis išbandymas, tačiau tai suteikia ne tik akademiškų, bet ir gyvenimiškų pamokų. Anot jos, dėl tokios patirties ji tapusi atviresnė, labiau pasitikinti savimi ir labiau pasiruošusi įveikti sunkumus. Ši patirtis ne tik išplėtė akiratį, bet ir padėjo formuoti pasaulėžiūrą ir siekiams: „Verta dalį studijų

laiko praleisti užsienio universitetuose, nes tai suteiks kitokį supratimą apie pasaulį, save, aplinkinius. Studijuojant pagal skirtingas sistemas, reikia išmokti prisitaikyti, bet lankstumas, kuris įgyjamas po tokios patirties, sustiprina pasitikėjimą savimi. Be to, studijos užsienyje leidžia susipažinti su daugybe nuostabių žmonių, kurie neabejotinai padarys įtaką tolesniam gyvenimui, pasaulėžiūrai, praplės akiratį.

Estela įsitikinusi, kad ir darbo rinkoje tokia patirtis bus didelis plusas, nes sugebės prisitaikyti prie visiškai naujos aplinkos ir joje augti, kurti vertę. Po studijų Estela planuoja tęsti mokslus inovacijų srities magistrantūros programoje ir įkurti savo marketingo agentūrą. Studijos užsienyje paliko neišdildomą pėdsaką jos gyvenime ir tapo svarbiu asmeninio ir profesinio tobulėjimo etapu. ■

MOKSLO IR VERSLO SINERGIJA

„Teltonika“ pradeda statyti plastiko ir mechanikos komponentų gamyklą

Tadas Markevičius

Vilniuje, „Teltonika High-Tech Hill“ technologijų parke įsikurs plastiko ir mechanikos komponentų gamykla. Tai bus viena didžiausių tokio tipo gamyklų Lietuvoje. Naujasis gamybinis objektas iškilis Liepkalnyje, Svylos g. 6. Gretimuose sklypuose sparčiai statomos dar dvi Lietuvos aukštųjų technologijų įmonių grupės „Teltonika“ gamyklos, kuriose jau kitąmet bus gaminamos spausdintinio montažo plokštės ir surenkami elektronikos gaminiai.

„Pastatę naują gamyklą, patys automatizuotai gaminsime plastiko ir mechanikos komponentus, kurie yra svarbi visos tiekimo grandinės dalis. Patys projektuosime ir gaminsime liejimo formas. Tai padės užtikrinti dar geresnę gaminių kokybę ir leis dvigubai sumažinti naujų produktų išleidimo į rinką trukmę. Taip žengsime į naujas veiklos sritis, kadangi turėsime galimybę lieti komponentus iš kelių skirtingų medžiagų, tokių kaip guma, plastikas, metalas ir kt.“, – sakė bendrovės „Teltonika IoT Group“ prezidentas Arvydas Paukštys. Jo teigimu, kai po keletų metų „Teltonika High-Tech Hill“ parke pradės veikti puslaidininkių lustų gamyklos, šiuo metu statomos gamyklos bus veikianti bendro gamybos proceso dalis. Tai suteiks galimybę vykdyti sudėtingus užsakymus, tarp jų – ir gynybos pramonei.

Plastiko ir mechanikos komponentų gamykloje bus sukurta 300 darbo vietų. Trijų aukštų gamyklos bendras plotas, įskaitant sandėlį, bus 27 100 kv. metrų. Projekto autorė – bendrovė „2L Architects“ daug dėmesio skyrė estetiniam pastato vaizdui ir jį supančiai gamtai. Pavyzdžiui, pagrindinio įėjimo į gamyklą akcentu taps čia auganti didžiulė eglė. Siekdami ją išsaugoti, architektai „iškirpo“ pastato kampą.

„Šiam projektui pradėjome ruoštis, kai 2022 m. rudenį „Teltonika EMS“ gamykloje Liepkalnyje įdiegėme pilotinei gamybai skirtą plastiko liejimo įrangą. Pradėję lieti plastiko detales, išbandėme gaminių kokybę ir tiekimo terminus. Dabar matome, kad vis daugiau Europos įmonių nori perkelti savo gamybą į Europą dėl saugumo ir greitesnių procesų, todėl tai yra labai reikalinga vertikalios tiekimo grandinės dalis. Augantis rinkos poreikis ir planai didinti „Teltonikos“ įmonių grupės produktų pasiūlą lėmė sprendimą statyti naują plastiko ir mechanikos komponentų gamyklą“, – teigia Arnas Strioga, bendrovės „Teltonika EMS“ Plastiko gamybos padalinio vadovas. Jo teigimu, tai bus viena didžiausių Lietuvos plastiko gamyklų, kurioje bus liejamos plastiko detalės, projektuojamos ir gaminamos prototipinės ir masinės gamybos plastiko liejimo formas. Produkcija bus skirta „Teltonikos“ įmonių grupei ir kitoms elektronikos gamybos įmonėms.

Projektuojamas būsimosios gamyklos vaizdas. „Teltonika“ nuotr.

Planuojama, kad darbuotojų paieška į naują gamyklą prasidės maždaug po metų. Darbą čia ras tokie specialistai, kaip mechanikos inžinieriai, procesų inžinieriai, konstruktoriai, automatikos specialistai, įrangos derintojai, operatoriai, metalo apdirbimo technikai. Darbuotojams bus įrengtos 265 automobilių parkavimo vietos. Kaip ir visose „Teltonikos“ gamyklose, taip ir šioje bus užtikrintas aukštas automatizacijos lygis, laikomasi būtinų aplinkosaugos reikalavimų. Didžioji plastiko atliekų dalis bus grąžinama į gamybos procesą. Gamyklai reikalinga elektra bus tiekama iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Planuojama, kad naujos gamyklos statybos užtruks apie 15 mėnesių ir bus baigtos 2025 m. rudenį. Į šį projektą

„Teltonikos“ įmonių grupė investuos apie 53 mln. eurų.

50 ha dydžio „Teltonika High-Tech Hill“ technologijų parke Liepkalnyje per penkmetį keliais etapais iškilis daugiau nei 10 naujų gamybinės ir administracinės paskirties pastatų. Čia planuojama įdarbinti apie 6 tūkst. darbuotojų. Pernai čia pradėtos dviejų naujų gamyklų statybos: sparčiai kyla 33 tūkst. kv. metrų ploto spausdintinio montažo plokščių gamykla ir nauja, elektronikos surinkimo gamykla, kurios gamybos pajėgumai sieks daugiau nei 18 mln. gaminių per metus. Abi šios gamyklos veiklą pradės iki 2025 m. vidurio. Bendros investicijos į „Teltonika High-Tech Hill“ parką sieks keletą milijardų eurų. ■

NAUJOS KNYGOS

SUSITIKIMAS SU POEZIJA MEDICINOS BIBLIOTEKOJE

Janina Valančiūtė

Birželio 11 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilnius) vyko Danutės Dobužinskaitės knygos „Brydė per rasotą gyvenimo pievą“ sutiktuvas. Autorė jau yra išleidusi tris prozos knygas: „Laiškai nepažįstamajam“, „Žvaigždėtas mąstymo dangus“, „Žmonės kaip paukščiai“.

„Knygoje surinktos eilės apima kūrybą nuo mokyklos suolo, dienoraščio trupinių

iki paskutinių, jau rimtų, gyvenimiškos patirties paliestų poezijos posmų. Laki autorės vaizduotė ir melodinga tėkmė panardina į romantinius vaizdinius. Už poetinio žodžio pradžią autorė yra dėkinga poetui satyriku A. Skyreliui, kuris dar mokyklos suole paskatino rašyti ir stengtis eiliuoti,“ – taip knygos autorė pristato jos draugę, muzikos mokytoja Nerutę Šiliūtę.

Pasak knygos redaktoriaus poeto Jono Varnausko, Danutės poezija – tai tradicinės

eilės, kuriose apdainuojama meilė, draugystė, jaunystės metai, mokykla. Eilėraštyje jaučiamas siužetas, logiškas minčių dėstymas. Tuo jos poezija skiriasi nuo kai kurių šiuolaikinių poetų kūrybos. Redaktorius primena, kad lietuvių kalbos kirčiavimas yra labai sudėtingas, todėl gali nesutapti skaitytojo ir poetės ritmo pojūtis. ■

Lietuvos veiklios ilgaamžystės akademija kviečia į renginį MEDICINA KITAIP. ATJAUNINIMAS IR LĒTINIŲ LIGŲ GYDYMAS

2024 m. birželio 17 d., 15 val.

Lietuvos medicinos bibliotekos salėje (Kaštonų g. 7, Vilnius)

Renginio programa:

15.00–15.15 Renginio atidarymas ir LVIA einamieji reikalai.
15.15–16.00 **Neišnaudotos papildomos ir alternatyviosios sveikatos priežiūros galimybės šiuolaikinėje sveikatos apsaugos sistemoje.** LVIA prezidentas prof. habil. dr. Algimantas Kirkutis.

16.00–16.30 **Tibeto ir kinų medicinos naujovės.** Loreta Šuminskienė ir Eimantas Janušas.

16.30–17.30 **Praktinis Tibeto ir kinų medicinos naujovių panaudojimas lėtinį judamojo aparato ligų gydymui ir atjauninimui.**

17.30–18.00 Klausimai ir diskusijos prie kiniškos arbatos puodelio.

Renginio partneris ir rėmėjas – Lietuvos medicinos biblioteka.

Renginio informacinis partneris – laikraštis „Mokslo Lietuva“.

Daugiau informacijos: LVIA kancleris Kęstutis Balčiūnas (el. paštas reklamobilis@inbox.lt, tel. +370 699 29669).

PARODOS

XIV A. MEDINIO VILNIAUS MIESTO KOMPLEKSAS

Jurga Strimaitienė

Vilniuje, buvusios areštinės (T. Kosciuškos g. 1) pastato teritorijoje, vykdamas archeologinius tyrimus, aptikta vertingų radinių ir Vilniaus miesto išstakų medinių statinių fragmentų. Šiuos tyrimus 1390 m. kryžiuočių sudegintos Kreivosios pilies įtvirtintame papilyje atlieka UAB „Enero“ ir MB „Miestų archeologija“. Tyrimams vadovauja archeologas dr. Atas Žvirblis.

Lietuvos nacionalinis muziejus, prieš pradėdamas buvusios areštinės pastato ir jo aplinkos tvarkymo darbus, užsakė atlikti žvalgomojus archeologinius tyrimus. Juos vykdamas buvusios areštinės kieme, buvo aptikta vertingų radinių ir medinių statinių fragmentų. 2 metrų gylyje buvo rastos 3,5×3,5 m dydžio medinio rentinės konstrukcijos pastato liekanos su krosnies plytiniu pamatu. Šalia šio pastato atidengta ir kitų medinių statinių fragmentų, kurie galėjo funkcionuoti kaip priestatai arba žymėti naujus statybų etapus. Tyrimų metu rasta įvairių daiktų, pasakojančių apie Kreivosios pilies papilio gyventojų kasdienybę. Ypač įdomūs ir svarbūs yra mediniai ar odiniai dirbiniai,

Medinio Vilniaus (XIV a.) pastatų ir įtvirtinimų liekanos buvusios areštinės kieme. Ato Žvirblio nuotr.

Archeologiniai senojo Vilniaus paveldo tyrimai. Lauros Banionytės nuotr.

kurie šlapioje terpėje išliko beveik nesuirę. Tai XIV a. būdingos avalynės dalys, mediniai dirbiniai, tarp kurių išsiskiria XIII–XV a. pradžiai būdinga medinė lazda su buožele. Tokios lazdos siejamos su pagoniška kultūra.

Šalia minėto pastato aptikta įdomi karkasinė stačiakampio formos konstrukcija, kurią sudarė suręsti rąstai ir kuolų eilė. Preliminariai galima teigti, kad tai XIV a. antroje pusėje statyto gynybinio pylimo konstrukcinė dalis, virš kurios turėjusi būti tvora, sauganti papilio gyventojus nuo antpuolių. Minėtų

medinių statinių ir karkasinės konstrukcijos liekanos apytiksliai XVII a. buvo suardytos, statant medinį šulinį. Tyrinėjant šulinio vidų, nustatyta, kad XVIII a. pradžioje ar kiek vėliau jis buvo nustotas naudoti pagal paskirtį, vėliau užpiltas žemėmis. Šulinyje rasta daug keraminių indų šukių, gyvūnų kaulų, aptikta medinė ližė ir kibiro šulas. Tai rodo, kad paskutiniame naudojimo etape šulinys tarnavo kaip šiukšlių duobė. Netoli šulinio dugno aptikta žmogaus kaukolė.

Archeologiniai tyrimai tęsiami ir tiki-

masi, kad atradimai padės įiminti ne vieną istorinę mįslę. Mokslininkai ruošiasi tirti surinktą archeobotaninę ir paleozoologinę medžiagą. Bus atlikti medienos dendrochronologiniai tyrimai. Šie radiniai netrukus pasieks Lietuvos nacionalinio muziejaus Restauravimo centro dirbtuves, kur bus išsaugoti ateities mokslininkų tyrimams ir po tyrimų papildys Lietuvos nacionalinio muziejaus fondus ir ekspozicijas. *Autorė yra LNM Komunikacijos ir rinkodaros skyriaus vadovė*

VIEŠOS EGZEKUCIJOS, PASLĒPTOS AUKOS: GEDIMINO KALNE RASTŲ SUKILĒLIŲ PALAIKŲ ISTORIJS EKSPOZICIJA PILIES BOKŠTE

Akvilė Matulionytė

Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM) pristato visuomenei ekspoziciją apie 1863–1864 m. viešai nužudytų sukilimo vadų ir dalyvių palaikus, kuriuos tuometinė Rusijos imperija slapta užkasė Gedimino kalne. 2017–2019 m. LNM archeologų aptikti radiniai ir jų istoriją atskleidžiantis pasakojimas „Neužmiršti sukilėliai“ papildė nuolatinę Gedimino pilies bokšto ekspoziciją. 1863 m. birželio 15 d. Lukiškių aikštėje buvo viešai pakartas vienas iš sukilimo vadų – Zigmantas Sierakauskas. Lankytojai kviečiami atminti šių kovotojų istorijas.

Netikėtas atradimas Gedimino kalne

2017–2019 m., vykstant Gedimino kalno

■ Nukelta į 10 p.

Sukilėlių įamžinimo ekspozicija Gedimino pilies bokšte

Sukilėlių užkasimo vietos memorialas Gedimino kalne. Architektas – Gintaras Čaikauskas

VIEŠOS EGZEKUCIJOS, PASLĖPTOS AUKOS: GEDIMINO KALNE RASTŲ SUKILĖLIŲ PALAIKŲ ISTORIJA EKSPOZICIJA PILIES BOKŠTE

■ Atkelta iš 9 p.

tvarkybos darbams, LNM archeologų grupė kalno aikštelėje atliko archeologinius tyrimus, kurių metu buvo aptikta ir ištirta 14 kapų duobių su 20 skeletuotų vyrų palaikų. Iki tol archeologinių radinių, patvirtinančių, kad ant kalno buvo palaidota žmonių, neturėta.

LNM muziejininkai kartu su Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros mokslininkais, Valstybinės teismo medicinos tarnybos specialistais, Lietuvos istorijos instituto ir UAB „Kultūros vertybių paieška“ tyrėjais ištyrė ir identifikavo palaikus. Buvo nustatyta, kad tai – 1863–1864 m. mirties bausme nuteistieji sukilėliai, viešai pakarti ar sušaudyti Lukiškių aikštėje Vilniuje. Tarp jų – sukilimo vadai Zigmantas Sierakauskas (pakartas 1863 m. birželio 15 d.) ir Konstantinas Kalinauskas (pakartas 1864 m. kovo 10 d.). Konstantinas Kalinauskas buvo pirmoji kalne rasta auka. Sukilėliai Gedimino kalne buvo užkasti pažeminančiai, be karstų, apipilti kalkėmis. Kai kurie jų užkasti kniūbsčiai, surištomis rankomis.

Sukilimo aukos ir palaikų kelias į Gedimino kalną

1863–1864 m. Abiejų Tautų Respublikos teritorijoje vyko plataus masto sukilimas,

siekiant išsivaduoti iš Rusijos imperijos priešpaudos. XIX a. tai buvo kovingiausias visoje Rusijos imperijoje nacionalinio ir socialinio išsivadavimo sąjūdis, į kurį kovoti stėjo apie 15 tūkst. įvairių luomų sukilėlių – bajorų, valstiečių, miestiečių, dvasininkų. Dalyvių kiekiu, ginkluote ir amunicija sukilėliai smarkiai atsiliko nuo imperinės kariuomenės, tačiau jų kova už išsivadavimą buvo žūtbutinė.

Iki 1865 m. sausio 1 d. apie 22 tūkst. asmenų buvo nuteisti mirtimi, nubausti katorga, išsiųsti į kasyklas, ištremti į tolimas Rusijos vietas, atiduoti imperijos kariuomenės ir policijos priežiūrai. Po sukilimo pradėta beatodairiška krašto rusifikacija, tautos represijos, masiškai vykdytos mirties bausmės. Vilniuje vykdytos viešos sukilėlių egzekucijos sušaudant arba pakariant Lukiškių aikštėje. Yra išlikęs nuteistųjų sąrašas su pavardėmis, nurodytu mirties bausmės įvykdymo būdu ir egzekucijos data.

Lukiškių aikštėje mirties bausmė buvo įvykdyta 21 sukilimo dalyviui. Gedimino kalno aikštelėje archeologinių tyrimų metu rasta 20 jų palaikų. LNM archeologai tikėjosi surasti ir pirmosios 1863–1864 m. Lukiškių aikštėje vykdytų egzekucijų aukos – Michailo Muravjovo įsakymu sušaudyto kunigo Stanislavo Išoros – palaikus, tačiau jų buvimo vieta tyrėjams vis dar lieka mįslė.

Po viešų egzekucijų palaikai buvo slapta užkasti tuomet visuomenei neprieinamoje vietoje – ant Gedimino kalno, kuris 1831 m. caro įsakymu buvo paverstas Rusijos imperijos karinės žinybos tvirtove. Artimieji negalėjo palaidoti savo mylimųjų. Bendražygiai negalėjo palaikų pagerbti. Sprendimas po egzekucijų sukilėlių kūnus slapta užkasti ant Gedimino kalno nebuvo atsitiktinis – Rusijos imperija paslėpė palaikus, kad taip palaužtų sukilimo dvasią.

LNM generalinė direktorė dr. Rūta Kačkutė sakė: „Tai parodo, kad prieš sukilėlius buvo vykdomas ne tik fizinis, bet ir psichologinis karas. Rusijos imperija siekė visais įmanomais būdais naikinti žmonių viltį, kad jiems pavyks ištrukti iš okupacinės priešpaudos. Viena to dalis buvo viešos sukilėlių egzekucijos Lukiškių aikštėje, kita – palaikų paslėpimas, neleidęs artimiesiems atsivieikinti, o sukilimo dalyviams burtis ir mobilizuotis tolesnei kovai. Visa tai buvo sąmoningas priemonės, skirtos palaikyti žmonių baimę įsitraukti į judėjimą prieš okupacinę imperiją.“

Pagerbiant šias aukas, 2019 m. lapkričio 22 d. buvo surengtos valstybinės laidotuvės ir sukilimo vadų bei dalyvių palaikai, rasti ant Gedimino kalno, buvo perlaidoti Senosiose Rasų kapinėse Vilniuje.

Psichologinio karo įamžinimas Gedimino pilies bokšte

Gedimino kalne rastų sukilėlių istorija pasakojama naujoje Gedimino pilies bokšto ekspozicijoje „Neužmiršti sukilėliai“, kuri papildė nuolatinę šio LNM padalinio ekspoziciją. Joje lankytojai gali išvysti sukilėlio Eduardo Čaplinskio veido atspaudą kalkėse ir jo veido rekonstrukciją, kartu su palaikais užkastus kovotojų religinius medaliukus ir kryželius.

Lankytojų laukia interaktyvus informacinis terminalas lietuvių ir anglų kalbomis. Terminale galima susipažinti su kalne rastų sukilėlių gyvenimo, mirties ir jų asmeninių daiktų istorijomis, sužinoti apie kalne archeologinių tyrimų metu rastą Zigmanto Sierakausko ir Apolonijos Dalevskytės jungtinių žiedą, kurį galima išvysti kitame LNM padalinyje – kalno papėdėje esančiame Pilininko name. Gedimino kalno aikštelėje lankytojų dėmesio laukia 2023 m. visuomenei pristatytas memorialas su įamžintomis sukilėlių palaikų radimo vietomis. Memorialą, ekspozicijos „Neužmiršti sukilėliai“ lankytojams matomą pro Gedimino pilies bokšto langą, sukūrė LNM paskelbtą viešąjį konkursą laimėjęs architektas Gintaras Čaikauskas (UAB „Architektūros linija“). Autorė yra Lietuvos nacionalinio muziejaus komunikacijos specialistė.

Įamžinta pirmosios Lietuvos egiptologės palaidojimo vieta

Živilė Stadalytė

Lietuvos nacionalinio muziejaus, Kultūros paveldo departamento ir kapinių administracijos atstovams pavyko išsiaiškinti iki tol net giminėms nežinomą žymios lietuvių egiptologės Marijos Rudzinskaitės-Arcimavičienės (1885–1941) palaidojimo vietą Vilniaus Saulės kapinėse. Paaikšėjus, kad savo gyvenimą Egipto mirusiųjų kultūrai pašventusi tyrėja jau ilgus metus pati yra likusi be kapavietės, buvo nuspręsta jos atminimą įamžinti skulptorės Ksenijos Jaroševaitės sukurtu sarkofago formos kenotafu su įrašu „SENOVĖS AIGIPTO PAKERĖTA SAULĖS DUKRA“.

M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė svajoto kada nors Lietuvoje surengti visų Lietuvoje saugomų egiptikos eksponatų parodą. Tarp jos surinktų eksponatų, kuriuos jos gyvenimo laikotarpiu dar buvo galima išsigyti ir išvežti už Egipto ribų, be mumijos ir sarkofagų, yra ir vienintelis Lietuvoje papirusas su „Mirusiųjų knygos“ ištrauka, kaukių ir daugybė smulkių amuletų. Eksponatus ji skolino Vytauto Didžiojo muziejaus „Egiptiškajam kampeliui“, o kai muziejaus suteikiamos sąlygos netenkino, laikė juos savo namuose.

Detektyvu tapusi kapo paieška

Marijai Rudzinkaitei-Arcimavičienei atminti skirto kenotafu atidengimas Saulės kapinėse

Lietuvos nacionalinio muziejaus generalinė direktorė dr. Rūta Kačkutė džiaugiasi, kad pavyko, nors ir po daug metų, išpildyti tyrėjos svajonę: „Pirmą kartą pamatyti visas Lietuvos muziejuose saugomas mumijas ir sarkofagus po vienu stogu buvo galima tik 2021 metais, kai, atidarydami Istorijų namus, surengėme parodą „Ką slepia sarkofagas? Senovės Egipto mumijų tyrimai“. Iškart po parodos atidarymo sukako 80-osios Marijos mirties metinės, tad parodos rengėjoms kilo mintis aplankyti jos kapą. Tuomet net nekilo mintis, kad kapas gali būti nežinomas. Džiaugiuosi, kad kolegė Simona Matuzevičiūtė rankų nenuleido ir šiandien galime pasidžiaugti tikrai išskirtiniu atminties ženklų šiai asmenybei.“

Žinios apie egiptologės gyvenimo pabaigą taip pat yra miglotos. 1940 m. Vytauto

Didžiojo universitetas iš Kauno buvo perkeltas į atgautą iš lenkų Vilnių, todėl kartu persikėlė ir tuomet jau silpnos sveikatos M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė. Čia ji gyveno viena. Tik ką buvo įvykusi okupacija, o po pusantro mėnesio į Lietuvą atėjo ir Antrasis pasaulinis karas. „Atrasti buvusią palaidojimo vietą padėjo ilgus metus Kultūros paveldo departamente dirbusi ir kapines kuravusi Audronė Vyšniauskienė. Ji žinojo Vilniaus kapinių knygas ir planus. Siūlo galą užčiuopė 1961 metų inventorizacinėje knygoje. Ten esančiame įrašė pažymėta, kad jau tada kapavietę žymintis medinis kryžius su įrašu apie 1941 m. palaidotą Mariją Rudzinskaitę buvo sutręšęs. Pagal senąjį kapinių planą buvo nustatyta apytikslė kapo – deja, jau buvusio – vieta, nes jis pagal galiojančią tvarką buvo iš naujo užlaidotas“, – papasako-

jo restauratorė Simona Matuzevičiūtė, kuri ir ėmėsi įamžinimo iniciatyvos.

Kenotafu pastatymą neužlaidotoje kapinių teritorijoje netoli buvusios kapo vietos organizavo Lietuvos nacionalinis muziejus kartu su partneriais – Nacionaliniu M. K. Čiurlionio dailės muziejumi, saugančiu tyrėjos surinktą kolekciją, ir Vilniaus universitetu, kuris buvo paskutinė jos darbo vieta. „Nors Vilniaus universitete M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė dirbo tik paskutiniuosius metus, netiesioginis santykis su universitetu ją siejo nuo pat karjeros pradžios. Egiptologės specializaciją ji įgijo studijuodama pas tuo metu garsiausią egiptologą prof. Borisą Turajevą, kuris buvo 1-osios Vilniaus gimnazijos (XIX a. įkurtos uždaryto Vilniaus universiteto patalpose) absolventas. Vėliau ne kartą kviesta atvykti dirbti į Vilniaus universitetą, mokslininkė griežtai atsisakė atvykti iki tol, kol sostinė nepriklausys Lietuvai. Atgavus Vilnių, nors ir trumpai, M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė paskutiniuosius gyvenimo darbus užbaigė Vilniaus universitete“, – papasakojo Vilniaus universiteto rektorius prof. Rimvydas Petrauskas.

Ekscentriškumu garsėjusi egiptologė

M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė ją pažinojusių žmonių atmintyje išliko kaip egzotiška, visa galva ir širdimi į Senovės Egiptą pasinėrusi moteris, save vadinusi „Saulės dukra“ ir kviesdavusi aplankyti „manuosius Egipto dievus“. Ji buvo pirmoji profesionali ir savo gyvenimo laikotarpiu vienintelė Lietuvos egiptologė, visą gyvenimą paskyrusi senovės Egipto istorinio palikimo tyrimui, 1922–1940 m. dirbusi Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Visuotinės

■ Nukelta į 11 p.

TRAGIŠKAS LIETUVOS KARIUOMENĖS KŪRĖJO LIKIMAS

Dr. Raimundas Kaminskas

Šių metų gegužės 28 d. sukako 130 metų, kai gimė Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvis, Vyčio kryžiaus ordino kavaliereus, generolas leitenantas Petras Kubiliūnas (1894–1946).

P. Kubiliūnas gimė 1894 m. gegužės 28 d. (pagal senąjį kalendorių – gegužės 15 d.) Totoriškių dvare, Skapiškio valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Mokėsi Rygos realinėje gimnazijoje. 1914 m. baigė Vilniaus karo mokyklą. Pirmojo pasaulinio karo metu tarnavo carinės Rusijos kariuomenės latvių pulke, už drąsą paaugštintas į kapitonus.

1919 m. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę ir paskirtas Trečiojo pėstininkų pulko bataliono vadu. Metų pabaigoje dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės kovose su bolševikais, jam suteiktas pulkininko leitenan-

Generolas Petras Kubiliūnas (1894–1946)

to laipsnis. Nuo 1920 m. vasario mėnesio P. Kubiliūnas buvo Pirmojo pasienio pulko (nuo 1923 m. – batalionas) vadas, 1924 m. – Šarvuotųjų rinktinės tankų bataliono, vėliau – autobataliono vadas.

1925 m. liepos 15 d. baigė Aukštųjų karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursų bendrąjį skyrių (V laida), 1927 m. – Čekoslovakijos generalinio štabo akademią Prahėje, 1929 m. – kursų Paryžiuje. Buvo pakeltas į generolus leitenantus. 1929–1934 m. – Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininkas, ėjęs Vyriausiojo kariuomenės vado pareigas. Apdovanotas Vyčio kryžiaus 5-ojo laipsnio (1929), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio (1928) ir Šaulių žvaigždės (1932) ordinais, Latvijos Lačplėšio 3-iojo laipsnio ordinu (1923) ir kitais apdovanojimais.

1934 m. už dalyvavimą „voldemarininkų“

maište birželio 7 d. nuteistas mirties bausme, kuri vėliau buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1937 m. paleistas iš kalėjimo (Prezidento malonės aktu), gyveno Padauguvyje, Šiaulių apskrityje.

1940 m. liepos 31 d. SSRS okupacinės valdžios suimtas ir įkalintas Kauno kalėjime. 1941 m. birželio mėnesį Kaune iš kalėjimo išlaisvintas. Rugsėjo 13 d. nacių okupacinės valdžios paskirtas Kaune įkurtos Generalinių tarėjų institucijos vadovu-pirmuoju generaliniu tarėju. Nacių okupacijos metais P. Kubiliūnas laviravo tarp griežtų nacių okupacinės valdžios reikalavimų ir atkaklaus lietuvių pasipriešinimo. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Gyveno Šlezvigo-Holšteino provincijoje, anglų zonoje. 1945 m. pabaigoje SSRS kontržvalgybos suosektas, pagrobtas ir atgabentas į Maskvą. 1946 m. rugsėjo 22 d. sovietų sušaudytas Maskvoje.

PRO MEMORIA

Doc. dr. Vidutis Pranciškus Kamaitis

1938 09 06 – 2024 06 06

Vidutis ir Dalia Kamaičiai. Lietuvos sportinių šokių federacijos archyvo nuotr.

Edamas 86-uosius, po sunkios ligos mirė pramoginių ir sportinių šokių judėjimo Lietuvoje pradininkas, daugkartinis šalies čempionas ir nusipelnęs treneris Vidutis Pranciškus Kamaitis. Jis buvo daugiaplanė asmenybė: mokslininkas, technikos mokslų daktaras, žinomas visuomenininkas, akademinės karjeros pabaigoje atsidedęs savivaldos tobulinimui. 1990–1995 m. – Vilniaus miesto vicemeras, 1996–1997 m. – Vilniaus apskrities viršininko pavaduotojas.

V. P. Kamaitis gimė Santaikos bažnytkaimyje (tuometiniame Krokialaukio valsčiuje, dabar – Alytaus r.). Baigęs vidurinę mokyklą, studijavo Kauno politechnikos institute (dabar – KTU) ir įgijo inžinieriaus kvalifikaciją. Perspektyvus absolventas buvo pakviestas likti institute ir imtis mokslinio bei pedagoginio darbo. 1970 m. persikraustęs į Vilnių, V. P. Kamaitis dirbo Vilniaus inžinerinio statybos instituto (dabar – Vilniaus TECH) dėstytoju, įgijo technikos mokslų daktaro

Įamžinta pirmosios Lietuvos egiptologės palaidojimo vieta

■ Atkelta iš 10 p.

istorijos katedros docente. 1922 m. jos iniciatyva universitete pradėtas skaityti Senovės Rytų istorijos kursas, studentus supažindinęs su meno ir raštijos paminklais.

Docentė visomis išgalėmis stengėsi savo meile senovės Egiptui užkrėsti ir studentus, ir visuomenę, todėl jį populiarino skelbdama savo kelionių aprašymus ir pasakojimus apie tuometinius archeologinius tyrinėjimus bei atradimus periodinėje spaudoje. „Egiptė moksliniais tikslais ji lankėsi net tris kartus: Kairo muziejuje tyrinėjo ką tik rasto Tutan-

chamono kapo radinius, lankė paminklus ir kasinėjimus. Šios kelionės ir užmegzti ryšiai leido jai sukaupti vertingų senovės Egipto dirbinių kolekciją. Dabar ji saugoma mūsų muziejuje“, – sako Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus generalinė direktorė Daina Kamarauskienė. Marijai Rudzinskaitei-Arcimavičienei atminti skirtą kenotafą galima pamatyti apsilankius Vilniaus Antakalnio mikrorajone esančiose Saulės kapinėse. Jis stovi šalia neišlikusios jos palaidojimo vietos, prie Šv. Vincento Pauliečio koplyčios.

laipsnį, tapo kelių išradimų autoriumi. 1981 m. jam suteiktas docento vardas.

V. P. Kamaitis kartu su žmona Dalia Kristina – labiausiai žinomi kaip tarptautinės klasės šokėjai, daugybės konkursų laimėtojai ir šokių meno skatintojai, šiai veiklai paskyrę didžiąją savo gyvenimo dalį. Dainų šventės metu jie surengė pirmąjį tarptautinį pramoginių šokių konkursą Vingio parke Vilniuje. Nuo 1975 iki 1981 m. V. ir D. Kamaičiai šešis kartus tapo Lietuvos standartinių ir Lotynų Amerikos šokių čempionais. Jie buvo ir vieninteliai Lietuvos šokėjai, kuriems pavyko laimėti tuometinio socialistinio bloko šalių čempionatuose. Per savo sportinę karjerą

V. ir D. Kamaičiai tapo 180 pramoginių šokių konkursų nugalėtojais ir prizininiais.

1989 m. V. P. Kamaitis su bendraminčiais įkūrė Lietuvos sportinių šokių klubus vienijančią organizaciją. Jis buvo išrinktas pirmuoju Lietuvos sportinių šokių federacijos prezidentu ir kelerius metus ėjo šias pareigas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, V. ir D. Kamaičiams suteikti Lietuvos nusipelnusių trenerių vardai.

Baigęs šokėjo karjerą, V. P. Kamaitis atsidėjo trenerio darbui, tapo tarptautinės kategorijos sportinių šokių teisėju. Jis vertė užsienio literatūrą apie šokį, „Vijūno“ šokėjams kūrė kompozicijas, su kuriomis šis kolektyvas laimėjo prizines vietas standartinių, Lotynų Amerikos, disko ir liaudies šokių kategorijose. Parengta pagal Visuotinę lietuvių enciklopediją ir kt.

Esperantininkas Petras Čeliaskas

1929 03 18 – 2024 06 02

2024 m. birželio 2 d., eidamas 96-uosius metus, mirė Petras Čeliaskas – Lietuvos pedagogas, kraštotyrininkas, muziejininkas, žodynininkas, vertėjas, redaktorius, istorikas, publicistas, esperanto kalbos ir kultūros puoselėtojas. P. Čeliaskas buvo legendinė asmenybė, už nuopelnus Lietuvos kraštotyrai ir esperantistikajai veiklai pelnęs gausybę apdovanojimų.

P. Čeliaskas gimė 1929 m. kovo 18 d. Surinkiškių kaime, tuometiniame Švėkšnos valsčiuje. Dar 1939 m., būdamas 10-mečiu berniuku, vaikų žurnale „Šaltinėlis“ susipažino su tarptautine esperanto kalba. Tačiau atėjo 1940 metai. Lietuva buvo okupuota, o esperanto kalba tuometinėje Sovietų Sąjungoje buvo uždrausta.

Baigęs Švėkšnos gimnaziją, atitarnavęs sovietinėje armijoje ir baigęs pedagogikos studijas, P. Čeliaskas 45 metus, t. y. iki pat išėjimo į pensiją, dirbo Švėkšnoje matematikos, braižybos ir astronomijos mokytoju. 17 metų jis buvo šios mokyklos direktoriaus pavaduotojas. Tačiau užtarnautas poilsis jo gyvenime yra tik sąlyginė sąvoka, nes P. Čeliaskui poilsis yra vieno darbo pakeitimas kitu. Jis gyvenime turėjo dvi didžiules aistras, t. y. gimtosios Švėkšnos tyrinėjimus ir esperanto kalbą. Ir vienoje, ir kitoje srityje jis atliko vienam asmeniui sunkiai įveikiamus didžiulius darbus.

Netrukus po Stalino mirties, apie 1956 m., tuometinėje Sovietų Sąjungoje prasidėjo šioks toks atsilimas. Spaudoje kartais jau buvo galima pamatyti žodį „esperanto“. P. Čeliaskas prisiminė savo vaikystės susidomėjimą šia kalba, savarankiškai ją išmoko ir tuoj pat įsitraukė į aktyvią esperantininkų veiklą. Jis prenumeravo spaudą esperanto kalba, kaupė biblioteką (dabar didžioji jo esperantiškosios bibliotekos dalis saugoma Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto skaitykloje, esančioje Esperanto kolekcijoje), pradėjo dalyvauti esperantininkų renginiuose. Nuo 1975 m. dalyvavo Baltijos esperantininkų stovyklose.

Labiausiai jį traukė literatūra, vertimai ir redagavimas. Tam, kad pramuštume geležinę uždangą leidybai esperanto kalba, reikėjo daug metų kryptingai dirbti. 1986 m. „Vagos“ leidykloje bendromis jėgomis pagaliau pavyko išleisti P. Čeliasko meistriškai išverstą Eduardo Mieželaičio poemą „Žmogus“. Taip prasidėjo jo aktyvi ir labai produktyvi literatūrinė veikla. Kadangi Lietuvoje nebuvo modernios ir populiaros knygos apie tarp-

tautinės kalbos problematiką, P. Čeliaskas ėmėsi šio darbo. 1989 m. leidykla „Vyturis“ serijoje „Noriu žinoti“ išleido jo knygą „Nuo Babelio iki Esperanto“.

Netrukus P. Čeliaskas entuziastingai ėmėsi kitų vertimų. Jo meistriškai išverstą knygą – Antano Baranausko „Anykščių šilėlį“ pavyko išleisti tik 2003 m. Kauno leidykloje „Ryto varpas“ lietuvių ir esperanto kalbomis. Po to sekė kitų knygų vertimai: Vlado Mozoriūno „Legenda apie Vilniaus pilį“, Salomėjos Neries „Eglė – žalčių karalienė“, Maironio „Jūratė ir Kastytis“, pasaka „Saulės vaduotojas“ ir kt.

P. Čeliaskas vertė ir atskirus įvairių Lietuvos poetų eilėraščius, kurie buvo išspausdinti įvairioje periodikoje esperanto kalba. Tokių yra virš 60, kurių autoriai – 24 Lietuvos poetai. Jo plunksnai priklauso ir 86 lietuviškų dainų tekstų vertimai. Į esperanto iš lietuvių kalbos išvertė pagrindines katalikų maldas, nemažai tradicinių liaudies ir autorinių giesmių: „Marija, Marija, skaisčiausia lelija“, A. Strazdo „Pulkim ant kelių“, šv. Tomo Akviničio himną Švenčiausiajam Sakramentui „Prieš taip Didį Sakramentą“ ir kt.

Į esperanto kalbą jis vertė ir iš kitų kalbų, pavyzdžiui, yra išvertęs nemažai baltarusių poetų eilėraščių, Adomo Mickevičiaus poemos „Konradas Valenrodas“ fragmentus, Šotos Rustaveli poemos „Karžygyt tigre kailyje“ ištraukas.

P. Čeliaskas vertė ir iš esperanto kalbos į lietuvių kalbą. Lietuvoje 1992 m. buvo išleista vengrų rašytojo Ištvano Nemerės knyga „Uždaras miestas“.

Vienuolika metų jis gyveno Kaune, 1995–2005 m. redagavo Lietuvos esperantininkų sąjungos žurnalą „Litova stelo“ (Lietuvos žvaigždė). Ne tik redagavo, bet ir didele dalimi užpildė jo turinį. Čia jis pasireiškė ir kaip puikus publicistas. Žurnalui jis parašė per 30 interlingvistinių ir esperantologinių straipsnių. Jo plunksnai priklauso per 50 straipsnių apie Lietuvos istoriją, kultūrą, literatūrą. Vėliau šie ir kiti straipsniai 2002 m. Kaune buvo išleisti atskira knyga „Litovio dum jarcentoj“ (Lietuva per amžius). 2008 m. sudarė ir išleido „Lietuvių-esperanto leidinių bibliografiją (1890–2006)“. Jis redagavo ir daugelį kitų autorių knygų, parengė daug smulkesnių leidinių.

2009 m. P. Čeliasko 80-mečio proga Lietuvos esperantininkų sąjunga jo garbei išleido kapitalinį, 520 puslapių leidinį „El mia Esperanta skatolo“ (Iš mano esperantiškos dėžutės), į kurį pateko atskiromis knygomis neišleisti jo vertimai ir straipsnių esperantiška bei lietuviška tematika rinkinys. Apie 20 metų P. Čeliaskas praleido prie savo darbo stalo, sudarydamas plačiausius Lietuvos istorijoje žodynus, tai: „Didysis lietuvių-esperanto kalbų žodynas“ (816 psl., apie 40 000 žodžių) ir „Didysis esperanto-lietuvių kalbų žodynas“ (816 psl., apie 52 000 žodžių), kuriuos 2018 ir 2023 m. išleido Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.

Daugiau nei prieš metus pasirodė P. Čeliasko atsiminimų knyga „Mano gyvenimo kelionė. Nuo Švėkšnos iki Didžiosios Kinų

sienos“. Knygą išleido Pasaulio lietuvių centras Kaune Lietuvos esperantininkų sąjungos rūpesčiu. Tai buvo 31-oji ir paskutinė jo knyga – iš jų 16 yra išleista lietuvių kalba, 15 – esperanto kalba arba apie esperanto kalbą ir esperantininkų judėjimą. Štai koks produktyvus veterano gyvenimo kelionės rezultatas. Knygos apimtis – 320 puslapių. Ji gausiai iliustruota – 250 nuotraukų iš įvairių autoriaus gyvenimo etapų. Įžangoje autorius rašė: „Nebuvo mano gyvenime stebuklų, bet jų buvo Lietuvos gyvenime. Mano atmintis dar siekia prieškarinio nepriklausomą Lietuvą. Teko pergyventi karą ir visą sovietinę epochą, trejus metus praleisti svetimoje kariuomenėje. Teko matyti išsilaisvinančią Lietuvą, o tai jau buvo mano gyvenimo Didysis stebuklas. Džiaugiausi jos pasiekimais, mačiau nusivylusius dėl nesėkmių.“ Labai vertingi ir keletas priedų knygos pabaigoje – 40 autoriaus parašytų rubajatų, keletas vertimų, kurie nepateko į ankstesnius leidinius, autoriaus mėgstamų dainų tekstų vertimai ir autoriaus bibliografija – 31 knyga lietuvių ir esperanto kalbomis, 43 straipsniai lietuvių kalba periodikoje kraštotyros ir pedagogikos temomis, 51 straipsnis esperanto kalba įvairiomis temomis. Taip pat yra publikacijų apie P. Čeliaską sąrašas – iš viso 25 pozicijos. Bet tai tik maža dalis to, kas

apie jį parašyta ir paskelbta.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, P. Čeliaskas dalyvavo 8 pasauliniuose esperantininkų kongresuose, vykusiųose įvairiose šalyse. Jo darbai yra pripažinti tarptautiniu mastu. 1997 m. jis gavo tarptautinę Grabovskio premiją, o 1999 m. buvo išrinktas Pasaulinės esperantininkų sąjungos Universala Esperanto-Asocio garbės nariu. Yra vienas iš trijų visų laikų Lietuvos esperantininkų, įtrauktų į Pasaulinę žymiausių esperantininkų enciklopediją.

P. Čeliasko portretas nebūtų išbaigtas, jei nepamintume jo labai produktyvios veiklos gimtosios Švėkšnos labui. Susidomėjęs kraštotyra, jis 1969 m. įkūrė Švėkšnos muziejų ir vadovavo jam iki 1997 m. Parašė ir išleido keletą knygų apie Švėkšną, tarp jų: poezijos antologiją „Švėkšnos lyra“ (2009), „Švėkšna atsiminimuose“ (2010) ir kapitalinį veikalą – Švėkšnos enciklopediją – „Švėkšna: žmonės, kraštas, įvykiai“ (2012). Už kraštotyrinę veiklą 1995 m. apdovanotas Šilutės rajono „Sidabrinės nendrės“ premija. Lietuvos kraštotyros draugija 2000 m. jį išrinko garbės kraštotyrininku. 2012 m. tapo šalies konkurso „Lietuvos kaimo spindulys“ laureatu Kaimo knygnešio kategorijoje. *Šaltinis: Bernardinai*

17-oji Jono Prano Aleksos tarptautinė tarpdisciplininė mokslinė konferencija „VALSTYBĖS VAIDMENS RAIDA XXI AMŽIUIJE: TAUTINIS IR TARPTAUTINIS KONTEKSTAS“

Pagrindinė konferencijos tema
„Atviras, skaidrus ir atsparus valdymas“
2024 m. rugsėjo 27 d.

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija
Vytauto g. 84, Šiauliai

KVIETIMAS

Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos Regionų plėtros institutas kartu su partneriais kviečia mokslininkus, tyrėjus ir praktikus dalyvauti tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje profesoriaus Jono Prano Aleksos 145-osioms gimimo metinėms pažymėti. Konferencijoje bus dalinamasi naujausių tyrimų ir praktikos įžvalgomis, diskutuojama apie valstybės valdymo ir vietos savivaldos iššūkius, viešojo sektoriaus valdymo modernizavimą siekiant atvirumo, skaidrumo ir atsparumo.

Maloniai kviečiame registruotis iki 2024 m. rugsėjo 13 d. adresu:

<https://forms.office.com/e/jpRasfKkvM> arba naudojant QR kodą

Konferencija vyks hibridiniu būdu:

auditorijoje (Vytauto g. 84, 413 auditorija, Šiauliai)

ir nuotoliniu būdu (MS Teams platformoje).

Profesorius Jonas Pranas Aleksa (1879–1955)

Garsus nepriklausomos Lietuvos kūrėjas, vienas iš Lietuvos universiteto įkūrimo idėjos iniciatorių, Lietuvos žemės ūkio pertvarkos architektas, demokratinės pilietiškos visuomenės ugdymo pradininkas. J. P. Aleksos asmenybė – ryškus pavyzdys ateities kartoms, kaip galima tarnauti savo šaliai ir visuotiniam gerui.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrušas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyginas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169